

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

ANADOLU TÜRK HALK MASALLARINDA KILIK DEĞİŞTİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Essin KAPLAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. İbrahim DİLEK**

Ankara–2010

ONAY

[Essin Kaplan] tarafından hazırlanan “[*Anadolu Türk Halk Masallarında Kılık Değişirme*]” başlıklı bu çalışma, [.....] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (*oybirliği/oyçokluğu*) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından [*Anabilim/Bilim/Sanat*] dalında [*Yüksek Lisans*] tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı] [Başkan]

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

ÖNSÖZ

Türk halk edebiyatının anlatmaya bağlı ürünlerinden olan masallar derlenip yazıya geçirilmeden önce tüm dünyada olduğu gibi Anadolu’da da dilden dile, gönülden gönüle, yayılıp her eve girmiş ve insanların hafızasında yer edinmiştir. İnsanoğlunun fikirleri, idealleri birbirinden ayrılırken, hayalleri bir noktada birleşir çoğu zaman. Dünya akılcı, realist ve elektronik çağa adımını atmaya başlamadan önce mitler, destanlar, halk hikâyeleri ve halk edebiyatının diğer mahsulleri insan hayatının büyük bir bölümünde yer edinmiştir. Bu ehemmiyet araştırmacıların bu sahaya yönelmesinde etkili olmuştur.

Masal üzerine bu zamana kadar birçok araştırma yapılmış, tezler hazırlanmıştır. Masalların derlenip toplanması, yazıya geçirilmesi onların içerik, biçim, tip, formel ve motif yönünden incelenmesi bir çok araştırmacının akademik hayatının tek amacı olmuştur. Tezimizin konusu olan “Anadolu Türk Halk Masallarında Kılık Değiştirme” bu derya içinde bir damla olmaya çalışacaktır.

Masallarda yer alan motiflerle ilgili en başarılı ve de ilk sayılan çalışma Amerikalı Profesör Stith Thompson’un “Motif Index of Literature” adlı altı ciltlik eseridir. Ülkemizde de motif ile ilgili birçok çalışma yapılmış ancak genel olarak kılık değiştirme motifi üzerinde durulmamıştır. Amacımız Anadolu coğrafyasında anlatıla gelen Türk Halk masallarındaki kılık değiştirme motifleri üzerinde durmak, onların hangi zamanlarda ve ne şekilde gerçekleştiğini tespit etmek ve bunların tasnifini yapmaktır.

Bu tezi gerçekleştirirken zengin bir masal mirasına sahip olan Anadolu çalışmamızın çerçevesini oluşturmuştur. Bu çerçevede anlatılan masallarda geçen kılık değiştirme motifleri ele alınmıştır. Bunu yaparken bir bölgede ya da ilde anlatılan masalın aynısına veya değişik biçimlerine diğer

bir ilin ya da bölgenin masalları arasında farklı başlıklarda rastladığımız oldu. Bu masallarda geçen kılık değiştirme motifleri hemen hemen aynı olurken, gerçekleşme biçimlerinde farklılık gözükmekteydi. Bunları bir arada değil ayrı ayrı ele aldık. Bunun yanında karşılaştığımız güçlüklerden biri de Anadolu’da anlatılan masalların sayılamayacak kadar çok olmasıydı. Bunlardan halk arasında en çok bilinen ve tanınanlarla her bölgede karşımıza çıkabilecek olanları seçtik.

Çalışmam boyunca yardım ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. İbrahim DİLEK’e, başta annem ve babam olmak üzere daima yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Gaziantep–2010

Essin KAPLAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
GİRİŞ.....	1
MASAL HAKKINDA.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
I. MASAL NEDİR?.....	3
II. MOTİF KAVRAMI.....	6
III. KILIK DEĞİŞTİRME MOTİFİ.....	7
IV. MASALLARDA GEÇEN KILIK DEĞİŞTİRME MOTİFLERİ.....	8
İKİNCİ BÖLÜM	
I. MASALLARDA GEÇEN KILIK DEĞİŞTİRME MOTİFLERİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	15
A. İnsandan İnsana Dönüşme.....	15
B. Hayvandan İnsana Dönüşme.....	17
C. İnsandan Hayvana Dönüşme.....	32
D. Hayvandan Hayvana Dönüşme.....	47
E. Cansız Varlıklara Dönüşme.....	48
F. Bitkiye Dönüşme.....	54
G. Taşa Dönüşme(Taş Kesilme).....	59
H. Diğerleri.....	62
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA.....	65
TÜRKÇE ÖZET.....	67
İNGİLİZCE ÖZET.....	68

KISALTMALAR

TDEA. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

TDEK. Türk Dünyası El Kitabı

GİRİŞ

MASAL HAKKINDA

“Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallarken...” diye başlarmış yorgun günlerin sonunda, içilen bir tas sıcak çorbanın ardından başlayan uzun geceler. Genç kızlar gergefini işlerken, minik çocuklar heyecanla dün gece yarım kalan masalın nasıl devam edeceğini beklermiş. Beklermiş beklemesine de bu gece de en heyecanlı yerinde uykuya dalmamak için dua ederlermiş bir yandan. Acaba civanmert delikanlı cadının ona yaptığı büyüden kurtulup eski haline dönebilecek mi? Ya babalarının karanlık ormanda tek başlarına bıraktığı küçük çocuklar, onların sonu neydi kim bilir? Bir kuş olup sevdiğini arayan dilber muradına erebilecek miydi?

Anadolu coğrafyasında geceler, yüz yıllardır bir çok evde masal dinleyerek, masal anlatılarak geçmiştir. Televizyonun, internetin henüz girmediği evlerde çocuklar iyilerin kazandığı, kötülerinse cezalandırıldığı bir dünyada yaşamış. Güçlükler karşısında yılmamayı, sabretmeyi, her güzel şeye emek vererek ulaşıldığını masallardan öğrenmişler. Daha o yıllarda masal, insanlar için belki de farkına varmadan ahlaki ve pedagojik bir eğitim aracı olmuştur. Bundan dolayı masal birçoğumuzun hayatında mühim bir yere sahiptir.

Halk kültürünün anlatmaya dayalı metinlerinden olan masal, olağanüstülüklerle süslenmiş olmasına rağmen belki de hayatla en çok iç içe olandır. Yediden yetmişe herkesin bildiği en az bir masal mutlaka vardır. Yüzyıllardır anlatıla gelen masallar ile ilgili yüz yirmi küsur yıldır ülkemizde çalışmalar yapılmaktadır. Derin bir alt yapıya sahip olan masallarla ilgili her çalışmada onun farklı bir yönü ele alınmıştır. Daha yıllarca da bu tür üzerinde birçok çalışmanın yapılabileceğine inancımız tamdır.

Bu güne kadar ülkemizde, masallardaki motifler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ancak sadece Anadolu Halk Masallarında yer alan “Kılık Değişirme” üzerinde her hangi bir çalışma bulunmamaktadır. Her masalda mutlaka bir motif yer almaktadır. Bu çalışmada ise masalarda bulunan motiflerden, “Kılık Değişirme” ele alınacaktır. Öncelikle masal kavramının tanımı üzerinde durulacak, çeşitli sözlüklerde geçen tanımlarına bakılacak ve kimi masal araştırmacıların tanımlarına yer verilecektir. Bunlardan yola çıkılarak masalın genel bir tanımı yapılacaktır. Daha sonra motif kavramı üzerinde durulacak son olarak da incelemiş olduğumuz masalarda bulunan kılık değişirme motifleri ele alınıp bunların gerçekleşme süreçlerine ve biçimlerine değinilecektir. İncelenen bu masallar sadece Anadolu coğrafyasına ait olduğu bilinen yöresel masallardan seçilecektir.

Ustaların sözüyle: “Uzatmayalım kameti, kopartırız kıyameti...” diyerek bir çiraklık edasıyla hazırladığımız çalışmamıza başlayalım. Görelim Mevla neyler, neylerse güzel eyler...

BİRİNCİ BÖLÜM

I. MASAL NEDİR?

“Masal” kelimesinin bugüne kadar birçok tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımların birbirinden ayrı yanları çok olmakla beraber hepsi masalın ortak yönlerinde, özünde birleşmektedirler. Öncelikle lügatlerdeki tanımına değinmekte fayda görmekteyiz.

Ferit Devellioğlu “Osmanlıca- Türkçe Lügat” inde “mesel” (مَثَل) kelimesinin üç farklı anlamını vermiştir: mesel 1. örnek, benzer, nümûne. 2. dokunaklı ve manalı söz. 3. terbiye ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye. (Devellioğlu, 2002: 625)

Yukarıdaki tarifte 2. ve 3. madde masalın özelliklerinden sadece ikisine vurgu yapmaktadır. Masallarda birçok manalı söz bulunmakla beraber terbiye ve ahlaka yararlı olduğu hususu kabul edilebilir bir gerçektir.

Ahmet Vefik Paşa Lehçe-i Osmânî’ de “masal” (مَثَل) maddesinde şöyle demektedir: “Mesel, hâlâ hikâye, dâsıtân, menkabe mânâsına fıkra ve kaziyeden gayri.” (Sakaoğlu, 2002:1)

Ahmet Vefik Paşa lüğatinde masalı hikâye, destan menkıbe ve fıkradan ayırmamış bunların bütününe masal demiştir.

Şemseddin Sami Kamûs-i Türkî’ de “Mesel” (مَثَل) maddesinde şu tarifi vermektedir: “âdâb ve ahlâk ve nasâyihe müteallik küçük hikâye. (Masal bundan galattır). (Sakaoğlu, 2002:1) Şemseddin Sami bu tarifte masalın, adap ve ahlak bakımından öğüt veren yönüne vurgu yapmıştır.

Görüyoruz ki o dönemde henüz masal diğer türlerden ayırt edilmemiş, onlarla birlikte anılmıştır. Bu ayrım ilerleyen yıllarda masalın diğer türlerden farkı üzerinde durulmaya başlanıldığı zaman açıkça yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı Türkçe Sözlük' ün "masal" maddesi şöyledir: "Çocuklara anlatılan ve çoğu olağanüstü olayla süslenmiş bulunan ilgi çekici hikâye." (Sakaoğlu, 2002:2). Bu tanımın masalın son tanımlarına daha yakın olduğunu görüyoruz. Fakat masalın sadece çocuklara anlatılan bir hikaye olduğu söylenmesi bu tanımın eksik olan yönüdür. Çünkü biliyoruz ki masal yalnız çocuklara anlatılan değil, büyük küçük herkesin ilgiyle dinlediği bir türdür.

Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde "masal" kelimesinin Arapça "mesel" kelimesinin anlam ve söyleniş değişikliği kazanmasıyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir. "Mesel" halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt anlamındadır. Belirli bir hikâye türü XIX. yüzyıldan beri masal adıyla anılmaktadır. Bu türe XIX. asra kadar Türkiye'de kıssa, destan, hikaye mesel denmiştir. Bugün Türkiye dışında yaşayan Türkler, masal kelimesi yerine Türkistan'da "ertegi", "ertek", Azerbaycan'da "nagıl" kelimelerini kullanmaktadırlar.(TDEK, 1992:321)

Görüyoruz ki XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında masalın daha çok sözcük anlamı üzerinde durulmuş, diğer türlerden ayrımı yapılmamış tarifte de onlarla birlikte anılmıştır. Sözlüklerden sonra şimdi de çeşitli masal araştırmacılarının ve bilim dünyasının masala bakış açısına ve tanımlarına bakalım.

H. Ayhan Doğanç, Nuri Taner'in "Masal Araştırmaları(Folktale Studies)" adlı kitabında Stith Thompson'un masal tarifini şöyle yorumlamıştır: " Stith Thompson'un masal tarifinin şöyle olduğunu söyleyebilirim: Belirli bir uzunlukta bir takım motiflerden ve episodlardan oluşmuş edebi şekil. Olay, gerçek olmayan bir dünyanın bilinmez bir yerinde geçer; belirli karakterleri olmayan, fakat şaşırtıcı olaylarla dolu bir anlatı şeklidir demektedir. Zayıflar, küçükler nice büyük işlerin üstesinden gelirler. Onun için bu masallara uluslar arası bir terim olarak

chimerat (fantezi, hayal ürünü) terimi teklif edilmiş fakat tutmamıştır. (Taner, 1988:167)

Bu tanım masalın bugünkü tarifine yakındır, fakat tamamen masalı yansıtmaz. Çünkü masal sadece bilinmeyen ve gerçek olmayan bir dünyada geçmez. Belirli olmayan karakterlerin yanı sıra, kahramanların belli olduğu ve kendisiyle anılan masallar da mevcuttur. Bu kahramanlar özleri değişmemek kaydıyla bir çok masalda farklı yönleriyle karşımıza çıkabilmektedirler.

Bilge Seyidoğlu Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde yer alan bir maddede masalı şöyle tanımlamaktadır: "Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetlerine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü."(TDEA, 1985:149) Bilge Seyidoğlu, bu tanımda masalın olağanüstülüğüne, başlayış ve bitiş formellerine vurgu yapmıştır.

Mustafa Şekip Tunç masalı "Mythe denilen beşeri ilk kültürün en mütakâmil numuneleri olan eserlerin çocuk çağındaki ibdalarındır." Diye tarif eder. Tunç bu tarifini şu şekilde açıklamaktadır: "İnsanlar aklî ve mantıkî düşünme disiplinine erişmezden evvel, duygu ve hayal disiplini içinde uzun devirler geçirmiştir. Masal ve mythe işte bu devirlerin bize kalan artıklarıdır. Bu itibarla benzetmek caizse bunlar, insanlığın çocukluk devrinin yadigârıdır. Aklî ve mantıkî düşünceyi kazanmamız ve ondan sonra tecrübî ve ilmî düşünceye erişmemiz neden ilk düşüncemizin batıl ve sunî olmasını icap ettirsin? Mazinin bu eserlerine karşı fena yüz gösterilmesi bilhassa 18'inci asrın akılcı inkılâbı ile başlar." (Sakaoğlu, 2002:3)

Tunç bu tarifte masalı, mitlerin çocukların seviyesine indirgenmiş şekli olarak tanımlamaktadır. İnsanların aklî ve mantıkî düşünceye sahip olmadan

önce oluşturulduğunu belirtmektedir. XVIII. Asrın akılcı inkılabı ile bu eserlere karşı tavır alınmasını eleştirmektedir.

Bu güne kadar çeşitli masal araştırmacıları tarafından yapılan masal tariflerinin birbirinden ayrılan yönleri bulunmakla beraber hepsi masalın mutlaka herhangi bir ortak yönünde buluşmuşlardır. Farklı olan taraf bu tariflerin çizilen çerçevesi olmuştur. Araştırmacılarımızın tariflerine Saim Sakaoğlu'nun yapmış olduğu tarifle nokta koymak istiyoruz. Sakaoğlu “Masal Araştırmaları” adlı kitabında masalı şöyle tarif etmektedir: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür. (Sakaoğlu, 2003:134)

Tüm bunlardan yola çıkarak masal için şunları söyleyebiliriz: “Geçmiş çok eskilere dayanan, kaynağını sözlü kültürün var olduğu dönemlerde, halkın ortak yaşayışından alan, kahramanları olağanüstü özelliklerle donatılmış, belli bir zaman ve mekan kavramı olmayan, sonunda iyilerin mükafatlandırılıp kötülerin cezalandırıldığı bir anlatım türüdür.

II. MOTİF KAVRAMI

Masal onu oluşturan birçok unsurdan vücuda gelmiştir. Adeta bir buz dağı gibi görünen kısmı mevcut olmakla beraber bir de görünmeyen gizli ve derin yönleri bulunmaktadır. Olağanüstü özelliklerle donatılmış kahramanlar, bir anda değiştirilebilen mekânlar, göz açıp kapayıncaya kadar geçen zamanlar ve her masalın olmazsa olmazı olan “motifler”...

Stith Thompson, “motifi” şöyle tanımlamaktadır. “Gelenekte kalma gücüne sahip olan, masalın en küçük unsurudur. Bu güce sahip olabilmesi için onun müstesna ve dikkati çekebilen hususiyetleri olması gerekir.” (Thompson, 1951:415). Bu tariftten de anlaşılacağı gibi motifler uzun ömürlü, geleneğin

içinde kendini koruyabilen, dikkat çekici ve her masalda karşımıza çıkabilecek olan masalın en küçük yapı taşıdır.

Alman masal araştırmacı Max Lüthi de Thompson'un tarifine benzer bir biçimde masalı tanımlamaktadır: "Kendisini gelenekte koruma gücüne sahip olan hikaye etmenin en küçük unsurudur."(Lüthi, 1962:18)

Her iki tarifte de motifin eskiliğine, kendini zamana karşı koruyabilmesine ve kendine has özelliklere sahip olmasına vurgu yapılmıştır.

III. KILIK DEĞİŞTİRME MOTİFİ

Masallarda kılık değiştirme iki türlü olmaktadır; biri "tebdîl-i kıyafet" dediğimiz kılık kıyafet değişikliği, diğeri de şekille birlikte özün de değişmesidir ki buna "don giyme", herhangi bir şeyin "donuna girme" de denmektedir. Biz çalışmamızda ikinci türü, yani bir halden bir hale geçmeyi, şekille birlikte özün de değişmesini ele alacağız. İncelemiş olduğumuz yetmiş adet masalda yer alan "kılık değiştirme" ya da "don giyme", kimi zaman zor bir durumdan kurtulmak için Hızır'ın yardımıyla, kimi zaman bir cadının ya da dev anasının bedduasıyla, bir garibanın Allah'a yalvarmasıyla, bir güzelin duasıyla, kimi zaman da herhangi bir nesnenin dokunuşuyla –sopa, iğne vs.- ya da bir şey (bu şey mutlaka olağanüstü olmak şartıyla; tılsımlı, zehirli gibi.) yiyip içmekle, bir havuzda yıkanmakla gerçekleşmektedir.

Her kılık değiştirme motifinin birbirine benzer ve birbirinden farklı yönleri bulunmaktadır. Örneğin; kuştan insana, insandan kuşa dönmek, çoğunlukla havuzda yıkanıp çıktıktan sonra gerçekleşirken, elmaya ya da havuza dönmek bir cadının tokadıyla gerçekleşmektedir. Bir hayvanın insana ve ya başka bir hayvana dönüşmesi silkinip çırpınma sonucunda meydana gelir.

Kötüler; cadılar, devler, devanaları, sihirbazlar içinde bulundukları kılık değiştirme motiflerinde kötü rol üstlenmişlerdir. Bunlar beddua ederek, tokat atarak, fiske vurarak karşılarındakini ya taşla ya da bir hayvana çevirirler. Bu kişilerin tekrar eski hallerine dönmeleri zor yolları aştıktan sonra gerçekleşir. İyiler; yine bir cadının veya devanasının bedduasıyla at, kuş, kurbağa, geyik olan delikanlılar yada genç kızlar, sevdiklerinin dokunmasıyla, Hızır' ın yardımıyla ve sabırlarını korudukları müddetçe gerçek hallerine dönerler.

Aşağıda incelenen yetmiş adet masalda yer alan kılık değiştirme motifleri ve bunların hangi hallerde gerçekleştiği verilmiştir.

IV. MASALLARDA GEÇEN KILIK DEĞİŞTİRME MOTİFLERİ

1. Cinlerin bedduasıyla kahramanın kız ise oğlan, oğlan ise kız olması.
2. Kurbağanın güzel bir kıza dönüşmesi.
3. Balığın canlanıp, soyunup güzel bir kıza dönüşmesi.
4. Bir kuşun, çırpınıp suya girip yıkanması ve çıktıktan sonra bir delikanlı olması.
5. Köpeğin bir hoplayınca insan, bir hoplayınca tekrar köpek olması.
6. Bir yumağın yuvarlanıp ejderha olması, tekrar yuvarlanıp top olup beşiğe girmesi ve çocuğa dönmesi.
7. Oğlanın geyik izinden su içmesi ve hemen ardından tepesinde bir boynuz bitip geyiğe dönmesi.
8. Oğlanın okuyup üfleyip önce bir tilki, sonra bir at, koç, tazi, gül ve darı olması.
9. Hızır'ın verdiği çubuklarla insanlara vurulması ve “çüş” diyince eşek olunması, eşeğe vurunca insan olunması.
10. Üç kuşun havuz kenarına gelip konması ve silkinince üç güzel kız olmaları.

11. Çocuğun kafasına değnekle vurulması ve çocuğun taş kesilmesi, tekrar değnekle vurulunca eski haline dönmesi.
12. Allah Cebrail'e emreder, Cebrail kanadıyla kadının sırtını sığadığı gibi Allah Teâlâ Hazretleri kadını on beş yaşında bir kız eder.
13. Üç kardeşin ağaçtan yaptıkları heykelin kardeşlerden birinin dua etmesiyle canlanıp güzel bir kız olması.
14. Heybeye doldurulan yılan çayanın altın cevahire dönmesi.
15. Aynanın içinden süzülen ışık demetinin biçimlenip bir dervişe dönmesi.
16. Gülün konağa doğru fırlatılması ve heykellerin insana dönüşmesi.
17. Atın silkinip şaha kalkması ve öyle yapmasıyla da dünyalar güzeli bir delikanlıya dönüşmesi.
18. Ahırın içinin aydınlanması ve ahırın bir saraya dönmesi.
19. Bir fiskeyle delikanlının kızı sırayla elmaya, hamama, pınara, ağaca dönüştürmesi ve kendisinin de bir yılanı dönüşmesi.
20. Çocuğun göle atılıp kana kana içmesi ve içer içmez bir danaya dönüşmesi.
21. Kurbağanın kabından dışarı atlayıp da şöyle bir silkinince genç bir erkeğe dönüşmesi.
22. Delikanlının duman olup havaya karışması.
23. Devanasının kıza şöyle bir dokununca kızı bir süpürgeye dönüştürmesi.
24. Devanasının süpürgeyi alması ve bir fiskeyle kız haline getirmesi.
25. Çırağın ustasından öğrendiği sihirle dört boynuzlu bir koç oluvermesi.
26. Çırağın ustasından öğrendiği sihirle aygır olması.
27. Ustasının dizgine el atmasıyla birlikte aygır olan çırağın bir güvercine dönüşmesi.
28. Ustanın önce şahin, sonra tavuk olması.

29. Çırağın güvercin iken bir güle dönüşmesi sonra dariya ve dari iken de bir sansara dönüşüp tavuk olan ustasını yemesi.
30. Kara Molla'nın elindeki sopayla masal kahramanına vurması ve 'Sen bir canavar ol!' demesiyle birlikte canavara dönüşmesi.
31. Kara Molla'nın elindeki sopayla masal kahramanına vurması ve 'Bu sefer de kara bir köpek ol!' demesiyle kara bir köpeğe dönüşmesi.
32. Masal kahramanının dev anasından aldığı sopayla hocaya vurması, onu ve karısını katır, çocukları da sıpa yapması.
33. Hıyarın güzel bir kıza dönüşmesi.
34. Kızın kuş olup uçuşması, bir kavak ağacına konması.
35. Kızın konduğu kavak ağacının kesilmesiyle ondan düşen bir parçanın tekrar güzel bir kıza dönüşmesi.
36. 12 tane güvecinin uçarak gelmesi, odanın ortasına konarak 12 tane güzeller güzeli birer peri kızı olmaları.
37. Üç kuşun havuza dalması ikisin kız birinin erkek olması.
38. Şişenin açılması ve içindeki kurbağanın dünyanın en güzel kızı olması.
39. Kedi ile tavşanın kıza, martıyla köpeğin delikanlıya dönmesi.
40. Keçinin ayın on dördü gibi bir kız olması.
41. Bir tabur kuşun odanın ortasında bulunan havuza dalmaları ve hepsinin birer delikanlı olarak çıkması.
42. Oğlan kıza bir tokat atar kız taş olur, kendisi de sakallı bir imam olur.
43. Oğlan kıza bir tokat atar kız kavun karpuz olur, kendisi de kavun karpuzu sulayan ihtiyar adam.
44. Oğlan kıza bir tokat atar kız bir gül olur, kendisi de kara bir yılan.
45. Oğlanın cadı anası sopa ile yılan olan oğlana vurunca tılsım bozulur ikisi de eski hallerine dönerler.

46. İtin kalkıp tüyünden çıkması(kılık değiştirmesi) bir oğlana dönüp pencereden çıkıp gitmesi ve biraz sonra gelip gene tüyüne girmesi(köpek olması).
47. Çocuğun geyik izi olan sudan içmesi ve bir geyiğe dönmesi.
48. Yılanın derisini başından çıkarıp atınca güneş gibi bir delikanlıya dönmesi.
49. Kız kocasının sırrını söyleyince kocası bir güvercin olup uçuyor.
50. Tepenin başında bulunan havuzda bir sürü güvercinin yıkanıp insan kılığına girmesi.
51. Sıçanın güvercin olması.
52. Boz güvercinin silkinerek civanmert bir delikanlı olması.
53. Boz güvercinin ardından öbür kırk ak güvercinin de kanat çırpıp silkinmesi ve her birinin dünya güzeli hur peri olması.
54. Güvercinin ayın on dördü gibi bir delikanlı olması, tekrar havuza girmesi ve güvercin olup çıkması.
55. Düdüğün kuşa dönüşmesi ve uçup gidip padişahın eline konması.
56. Yaptığı kötölükler sonucunda çocuğun kafasının yılan şekline girmesi.
57. Kızın bir kuşa dönmesi, padişahın avlusundaki dut ağacına konması.
58. Kuşun esvabını çıkarması ve bir erkek olması.
59. Kuşun silkiniverince arslan gibi bir şehzade olması.
60. Kıza çimdiği yerde anasının bir demir batırması ve kızın bir kuş olup uçup gitmesi.
61. Böğründeki demirin çıkarılmasıyla kuşun hemencecik bir kıza dönüşmesi.
62. Ağlayan narla gülen ayva ağlar güler bir peri imiş ve bu birdenbire silkinince güzel mi güzel ahu misali bir kız oluvermiş.
63. Kız bir kuş olup beyin tepesine konuvermiş, bey de bir kuş olmuş. Oğlan eğilir sudan kana kana içer ve o anda kocaman boynuzlu bir geyik olur.

64. Geyik havuzdaki balığın kanından akan kandan biraz yalayınca hemen oracıkta yakışıklı bir insan oluverir.
65. Havuza dalan üç kuşun yetişkin birer genç kız olması.
66. Taş kesilen oğlanın yüzüne kız kardeşin iki üç damla su serpmesiyle oğlanın taş olmaktan kurtulup eski haline dönmesi.
67. Kanadını çırpın bir kuşun hemen orada arslan gibi bir delikanlı olması. Bir el kol hareketi yaparak tekrar kuş olması.
68. Keloğlan'ın Ali Cengiz'den öğrendiği numaralarla sırasıyla tazi, koç serçe, gül demeti, darı, kurt ve güzel bir delikanlı olması. Buna karşılık Ali Cengiz'in kartal, anaç tavuk olması.
69. Kahraman elinde bulunan üç kılı yakar o anda yanında bir aslan peyda olur, şehzadenin kılığına girer.
70. Devanasının bir tokat vurup lalayı süpürge yapması, bir tokat vurup padişahı testi yapması.
71. Kocakarının dilemesi üzerine peri padişahının onu on beşlik güzel bir kız haline getirmesi.
72. Oğlanın suyu içer içmez bir geyik olması. Geyiğin balığın kanından içince tekrar adam kılığına girmesi.
73. Cadı karısının kızının bir kedi olması, oğlanın adam kılığından çıkması.
74. Kadının testiye tokat atmasıyla testinin adam kılığına girmesi.
75. Kadın oğlana bir tokat atar onu su bardağı yapar.
76. Kadın oğlana bir tokat atar onu süpürge yapar.
77. Kadın kızın tepesine bir iğne batırır kız o anda bir kuş olarak uçar gider.
78. Tüy bir kıza dönüşür.
79. Balık havuzun içinden çıkıp silkinerek güzel bir kız kılığına girer.
80. Her güvercinin ağzına bir parça su alıp havuza dalması, çırpınarak çıktıklarında her birinin bir kıza dönüşmesi.
81. Oğlanın testiye kaldırıp kızın başından aşağı dökmesiyle suların elmasa dönüşmesi.

82. Suların inciye ve yakuta dönüşmesi.
83. Atın bir devoğlu olması. Ahırın geceleri güllük gülistanlık bir yer olması atın da delikanlıya dönüşmesi.
84. Oğlan kıza bir tokat vurup onu elma yapar. Elmaya yine tokat vurup kız haline sokar.
85. Oğlan kıza bir tokat vurup onu sırasıyla hamam ve çeşmeye dönüştürür. Yine bir tokat vurup kıızı ağaç yapar kendisi de bir yılan olup ağaca sarılır.
86. Kılıcın masum bir insana vurulmasıyla tahtaya dönüşmesi.
87. Kızların kuş olması.
88. Koyunların kuş olarak uçup gitmesi.
89. Koyun kılığındaki kız eski halini alır, güzel bir kız oluverir.
90. Kızların vezirin uzattığı kabın içindeki topraklı suyu içmeleri ve o anda kuş kılığından kurtulup eski hallerini almaları.
91. Derviş dev kılığına girerek gökten bir kuş gibi iner.
92. Kız abisine bir tokat atar onu bir testi yapar.
93. Kız abisine bir tokat atar onu bir süpürge yapar.
94. Kız abisine bir tokat atar onu bir su bardağı yapar.
95. Halayığın kargaya dönüşmesi.
96. Karganın insana dönüşmesi.
97. Ustanın çeşitli numaralarla koça, ata, şahine, horoza, dönüşmesi.
98. Çırağın kendisini hamama, kuşa, güle ve darıya çevirmesi.
99. Üç tane güvercin gelir silkinip üç kız olur.
100. Güvercinin silkinince bir delikanlı olması.
101. Oğlan bir vuruşta kapıyı ikiye biçer. Bir de bakar ki kapı kocaman bir arslanmış.
102. Arap elindeki şişede bulunan suyu bunların(kuş sürüsünün) üzerine serpince kuşların her biri güzellikten yana birbirinden üstün on beş yirmi yaşlarında kimi kız kimi oğlan olarak ortaya çıkar.

103. Devanası kıza bir tokat atıp onu elma yapar. Tekrar tokat atıp elmayı kız yapar.
104. Başındaki iğne çekilince kıza dönen kuş.
105. Koklanan gülün bir kuş olması.
106. Başındaki elmas gibi iğne çekilince kuşun tekrar kıza dönüşmesi.
107. Çiğdem bardaktan çıkıp silkinir ve bir kız olur.
108. Oğlanın kuş olması ve silkinip tekrar insan olması.
109. Gürültüden sonra yılanın insan kılığında ortaya çıkması.
110. Lalanın anlattıkça taş kesilmesi.
111. Tilki paşanın ayazda çırpınınca ve silkinince cascavlak olması.

İKİNCİ BÖLÜM

I. MASALLARDA GEÇEN KILIK DEĞİŞTİRME MOTİFLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Yukarıda birer cümle ile belirttiğimiz, masallarda bulunan kılık değiştirme motiflerini şu başlıklar altında sınıflandırabiliriz:

- A. İnsandan İnsana Dönüşme
- B. Hayvandan İnsana Dönüşme
- C. İnsandan Hayvana Dönüşme
- D. Hayvandan Hayvana Dönüşme
- E. Cansız Varlıklara Dönüşme
- F. Bitkiye Dönüşme
- G. Taşa Dönüşme(Taş Kesilme)
- H. Diğerleri

A. İnsandan İnsana Dönüşme

“İnsandan insana” başlığı altında ele alacağımız kılık değiştirme motifinin, incelediğimiz masallarda iki şekli karşımıza çıkmıştır; biri kahramanın oğlan ise kız, kız ise oğlan olmasıdır. Bu da oğlanın kıza değil kızın oğlana dönüşmesi şeklindedir. Bu durumun alt yapısında toplum tarafından erkek gibi kız benzetmesinin hoş görülmesi fakat kız gibi erkek benzetmesinin hoş görülmemesi fikrinin yattığı kanısındayız. Fiziki olarak zayıf olan kız kahraman gücün simgesi olan bir erkeğe dönüşür ve amacına bu şekilde ulaşır. Diğer de kahramanın yaşlı ve çirkin iken Allah’a yalvarmasıyla genç ve güzel bir genç kıza dönüşmesi şeklindedir. Burada yine olumsuz bir durumdan olumlu bir duruma geçiş söz konusudur.

Saim Sakaoğlu'nun "Gümüşhane ve Bayburt Masalları" adlı kitabında yer alan "Askere Giden Kız" masalında Leyli kısırağının üstündeki kızın cinlerin bedduasıyla oğlana dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Bu durum masalda şu şekilde geçmektedir:

Cinler derler ki: "Leyli kısırağı bu senin üçüncü seferin. Birinde geldin kargışladık, 'tayın yitsin!' dedik, tayın yitti. Şimdi de üstündeki kız ise oğlan, oğlan ise kız olsun." Kız orada hemen cenabı Allah tarafından oğlan yapılır, Leyli kısırağı ile yola devam ederler. (Sakaoğlu, 2002:302)

Kılık değiştirme burada insan dışındaki varlıkların yine olağanüstü bir yaratığa yaptıkları beddua ile gerçekleşmektedir. Fakat değişikliğe maruz kalan olağanüstü bir yaratık olan Leyli kısırağı değil, üzerinde bulunan güçsüz insanoğludur.

Beddua da burada üzerinde durulması gereken bir konudur. Kötü insanlar kötü dua yani beddua eder, iyi insanlar ise iyi, hayırlı dua ederler. Masalların bünyesinde yer alan iyi-kötü çatışması dualarda da kendini göstermektedir. Aciz ve zor durumda olan kahramanlar Allah'a içinde bulundukları durumdan kurtulmak için dua ederken, kötü kahramanlar, cadılar, devler kahramanı cezalandırmak için beddua ederler.

İnsandan insana dönüşme motiflerinden biri de zor durumda kalan bir yaşlının Allah'a yalvarmasıyla gençleşmesidir. "Yaşlı Kadınlar" adlı masalda hiç evlenmemiş olan iki yaşlı kız kardeşten biri kendilerini görmeye gelen görücülere perde arkasından emip beyazlaştırdığı parmağını gösterir ve onları genç bir kız olduğuna inandırır. Fakat gerdek gecesi gelin yüzünü açıp da Beyoğlu'na kendini gösterince durum anlaşılır. Bu durum masalda şu şekilde gerçekleşmektedir:

"Gelin yüzünü açınca Beyoğlu ne görsün, bir kocakarı!

‘Hay ocağın bata, beni böyle mi kandırdın sen. Senin bana lüzumun yok.’ Deyip Beyoğlu bunu kucaklayıp pencereden aşağı atar. Bu kadın ‘Allah huzurunda yalan söyledim, altmış beş yaşında kendimi kocaya verdirdim, Beyoğlu da beni pencereden aşağı attı.’ Diye o kadar utanır ki Cenabı Allah hemen Cebrail’e emir verir:

‘Ya Cebrail, tez yetiş. O kadını kanadının üzerine al, yere koyup arkasını sığa.’ Cebrail hemen gelerek bu kadını kanadının üzerine alıp yere indirir. Kanadıyla da kadının sırtını sığadığı gibi Allah Teâlâ Hazretleri bunu on beş yaşında bir kız eder: Aya ‘Doğma, doğarım,’ güne ‘Çalma çalarım.’ Diyor; alı altında, yeşili yeşilinde bir güzel kız olur.”(Sakaoğlu, 2002:438)

B. Hayvandan İnsana Dönüşme

İncelediğimiz masallarda en çok karşımıza çıkan kılık değiştirme motiflerinden biri de hayvandan insana dönüşme motifidir. Yine bir cezaya ya da bedduaya maruz kalarak kılık değiştiren kahramanımız günün belli bir vaktinde veya dışarıdan gelen bir müdahaleyle tekrar eski haline döner.

“Gümüşhane ve Bayburt Masalları” nda yer alan “Konusan Bebek” adlı masalda kahramanımız olan genç gölün kenarında gördüğü bir kurbağayı her gün yakalamaya çalışır. Nihayet bir gün kurbağayı yakalayıp evin rafına koyar. Bundan sonra kurbağanın güzel bir kıza dönüşmesi masalda şu şekilde geçmektedir:

“Bu oğlan gezmeye çıktığı günler evinin her tarafının silinip süpürüldüğünü, yemeklerin hazır olduğunu görür. Bir gün sinip kurbağayı yakalamak ister. Saklandığı yerden bakar ki bir kız var, hemen kıızı yakalar.

‘İn misin, cin misin?’

‘Ne inim, ne de cinim; insanoğlu insanım.’

Oğlan, güzel bir kız olan bu kurbağayı alır.” (Sakaoğlu, 2002:303)

Yine aynı eserde bulunan “Balık Kız” adlı masalda bir balıkçı olan kahramanımız tuttuğu balıklardan birini alıp eve getirir. Ertesi gün herkes evden çıkınca bu balık canlanıp, soyunup güzel bir kıza dönüşür ve evin bütün işlerini yapar. Kahramanın annesi duruma şaşırır ve işi anlamaya koyulur. Balığın kıza dönüşmesi şu şekilde gerçekleşir:

“...Ertesi gün oğlu balığa gider gitmez kadın evdeki bu değişiklikleri anlamak için bir şeyler yapmak istedi. Yine her günkü gibi kapıdan çıkıyormuşçasına kapıyı açıp örttü. Kapının arkasına saklandı. Bir de ne görsün, o pişirmedığı balık canlandı, soyundu; içinden öyle bir kız çıktı ki aya: ‘Doğma, ben doğacağım.’ diyor.” (Sakaoğlu, 2002:306)

Masallarda sık rastladığımız hayvandan insana dönüşme şekillerinden biri de kuşun suya girip çırpınması ve civanmert bir delikanlıya dönüşmesidir. Bunun bir örneğini yine “Gümüşhane ve Bayburt Masalları” nda yer alan ve bir çok şekline rastladığımız “Ağlayan Narla Gülen Ayva” da görmekteyiz. Masalda kuştan delikanlıya dönüşme aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir:

“Akşam olunca kız allılar giyen cariyenin anahtar deliğinden cariyeyi seyreder. Cariye bir altın leğen getirip içine su koydu. Gidip pencereyi açtı. Bir kuş geldi çırpındı çırpındı suya girip yıkandıktan sonra bir delikanlı oluverdi.” (Sakaoğlu, 2002:314)

Kuşun sadece bir delikanlıya değil güzel bir cariyeye de dönüştüğü masallar mevcuttur. Bunlardan biri de “Melikşah” adlı masalda karşımıza çıkmaktadır:

“Melikşah bahçede biraz gezdikten sonra gül ağacının dibine yatar. O sırada üç kuş gelip havuzun kenarına konar, silkinip üçü de üç kız olur. Bu

kızların adları da Şad-banu, Kamer-banu, Şemse-banu imiş. En küçükleri olan Şemse-banu'ya Melikşah vurulur.” (Sakaoğlu, 2002:399)

Aynı eserde hayvandan insana dönüşme motiflerinden biri de bir köpeğin insana dönüşmesidir. “Köpekle Evlenen Kız” adlı masalda kılık değiştirme şöyle gerçekleşmektedir.

“Bir varmış bir yokmuş... Memleketin birinde bir padişahla karısı varmış bunların hiç çocukları olmazmış. Padişahın karısı buna çok üzülürmüş. Sonunda canına kıymaya karar vermiş. Bir gün ırmak kenarına gider, kendini suya atıp boğulup gitmek ister... Yolda giderken bir köpeğe rastlar. Bu köpek de bir hoplayınca insan, bir daha hoplayınca tekrar köpek olurmuş.” (Sakaoğlu, 2002:324)

İncelemiş olduğumuz masal kitaplarında “Ali Cengiz Oyunu”, “Ecel Ecayip”, “Keloğlan ile Büyücü”, “Sihirbaz ile Öğrencisi” adları altında karşımıza çıkan masalarda kılık değiştirmenin birçok şeklini görmekteyiz. “Gümüşhane ve Bayburt Masalları”nda yer alan “Ecel Ecayip” masalında bir gencin ustasından öğrendiği sihirlerle kılıktan kılığa girmesi anlatılmaktadır. Hayvandan insana dönüştüğü kısımlar şöyledir:

“Babası ilerleyince çocuk kendi kendine düşünceye dalıyor: ‘Ben bu kadar ay sopa yedim, acaba bir şey öğrenebildim mi, öğrenemedim mi? Hele bir kendimi deneyeyim bakayım, ne var? Okuyup üfleyip adam akıllı bir tilki oluyor. Gelip babasının ayaklarının dibinden o yana kaçıyor, bu yana kaçıyor. Babası da onu tutmaya çalışıyor, muvaffak olamıyor. Tilki oradan kaçıp yine duasını okuyup adam oluyor.” (Sakaoğlu, 2002:383)

Burada değişiklik bir dua neticesinde değil; büyücü ustadan öğrenilen büyülerle, okuyup üflenerek gerçekleşmektedir. Hayvandan insana dönüşme “Kuş Başı” adlı masalda Hızır'ın kahramanımıza verdiği çubuklarla insanları

önce birer eşeğe daha sonra tekrar o çubukların yardımıyla eşekleri insana dönüştürmesi şu şekildedir:

“Kız gelip konağından içeri girer. Oğlan da adada dolanmaya başlar. Bir tahta parçası bulur, tahtayı karnının altına koyup suda dolanmaya başlar. Oğlanı, bu tahta götürür götürür, bir kayalık kıyıya bırakır. Fakat çıkmanın bir imkanı yok, kayalar iki minare yüksekliğinde. Çıkarken bir düştün mü parça parça olursun. Bu zorlaya zorlaya yukarı çıkar. Bir ‘ah’ çekince yine Hızır yetişir:

‘Oğlum, yine ne oldu?:

‘Böyle böyle oldu, beni denize iteledi, bu hallere düştüm.’

‘Yahu, ben senden ne çekeceğim daha. Orada iki çubuk var, onları al. Birini insana vurup ‘çüş’ dedin mi ‘eşek’ olur; öbürünü de eşeğe vurursan ‘adam’ olur. Git, Dünya Güzelini eşek et de dolandır, yoksa sana çok işler yapacak.” (Sakaoğlu, 2002:390) Kahramanımız Dünya Güzeli’ nin konağına gider ve önüne çıkan herkese çubuklarla vurarak onları eşeğe dönüştürür. Hayvana dönüştürdüğü bu insanları masalın sonunda tekrar çubuklarla insana dönüştürür:

“Önce jandarmaları adam eder, ‘İnsan ol!’ deyince jandarma tüfeği ile beraber ‘Zıp’ diye hazırola geçer, yalvarmaya başlarlar:

‘Biz ettik, sen etme. Bizi bırak da gidelim.’

‘Haydi gidin.’

Kızları da insan eder. Dünya Güzelini kendisi alır; kızlardan birisini de kardeşi beğenir, alır. Yer içer, muratlarına geçerler.” (Sakaoğlu, 2002:391)

İncelemiş olduğumuz bir diğer masal kitabı Derman Bayladı’ya ait olan “Anadolu Masalları-1” de yer alan “Cadının Gelini” adlı masalda padişahın kızı bir atla evlendirilir ve düğün gecesi at bir delikanlıya dönüşür: “Ertesi gün düğün hazırlıklarına başlanmış. Tam üç gün üç gece sürmüş düğün. Yenilmiş, içilmiş, eğlenilmiş, üçüncü gecenin sonunda büyük ve ortanca kızlar kocalarıyla konaklarına çekilmişler. En küçük kız da ahıra gelerek çiçeklerle bir düğün odası gibi süslemiş orayı. Çiçeklerden bir kolye yapıp atın boynuna asmış, öpüp

okşamış hayvanın yüzünü, sonra da uyumak için kendisine samanlardan hazırladığı yatağına çekilmiş.

Derken inanılamayacak bir şey olmuş; at bir silkinmiş, bir şaha kalkmış ve öyle yapmasıyla da dünyalar güzeli bir delikanlıya dönüşüvermiş.” (Bayladı, 2004:65)

“Kurbağa Şehzade” adlı masalda padişahın kızıyla evlendirilen kurbağanın düğün gecesi yakışıklı bir delikanlıya dönüşmesi anlatılmaktadır.

“Öte yandan ertesi gün düğün hazırlıkları başlayacağından öteki kızlar sevinç içindeymiş. Yavuklularına kavuşacakları günü dört gözle bekliyorlarmış.

Küçük kız ise almış kurbağasını, odasına gelmiş. Kurbağayı içine su koyduğu bir kaba yerleştirmiş, kendisi de bir köşeye çekilip ‘Nedir bu benim başıma gelenler?’ diye üzgün üzgün düşünmeye başlamış. Gece olup da el ayak çekilince bir de ne görsün! Kurbağa kabından dışarı atlayıp da şöyle bir silkinip genç bir erkeğe dönüşmesin mi! Öylesine güzel, öylesine yakışıklıymış ki doğan güne ‘ya sen doğ, ya ben doğayım!’ dese yeriymiş.” (Bayladı, 2004:145)

Aynı eserde “Keloğlan ile Büyücü” adlı masalda Keloğlan’ın büyücüden öğrendiği marifetlerle onu yenmesi anlatılmaktadır. Çeşitli maceralardan ve bir çok kılık değişikliğinden sonra keloğlan bir darı tanesiyken sansara dönüşür ve tavuk şekline girmiş olan büyücüyü boğar daha sonra da tekrar insan kılığına girer. Bu kısım masalda şöyle geçmektedir: “Görünürde tek bir darı kalmadığı sırada kızın eteğinin altındaki tane sansara dönüşmüş ve tavuğun biçim değiştirmesine zaman tanımadan üzerine atılıp onu boğmuş. Sonra da bir silkinip Keloğlan oluvermiş yine.” (Bayladı, 2004:179)

Hayvandan insana dönüşme şekli burada büyünün yardımıyla ve silkinerek gerçekleşmektedir.

Uğurȯl Barlas' ın “Safranbolu Masalları” adlı eserinde yer alan “Kara Molla” adlı masalda kahramanımız Kara Molla'nın karısı onu köyün hocasıyla aldatır. Hoca elindeki sopayla vurarak kahramanımızın kılık değıştirmesine sebep olur. Çeşitli kılıklara girdikten sonra en sonunda bir köpekken tekrar insan haline döner. Bu, masalda şöyle anlatılmaktadır: “ben de belki insafa gelmişlerdir diye eve gittim. ‘Hoca Kara Molla’ geldi dedi. Hoca çıktı, boynumdaki altın kesesini aldı. Birisi gelip bana sopayla vurdu, eski halime döndüm.” (Barlas, 2004:29)

Aynı eserde “Peri Kızı” adlı masalda güvercinden insana dönüşme şekli yine karşımıza çıkmaktadır: “Gide gide bi dağa varıyo. Bi de ne görsün; dağın içinde içi dışı kendülüğünden ışıyan bir köşk. Adam olduğı yerde galıyo. Merak edip yanına varıyo. Gapisından içeri girmek isteye. Fakat gapının önünde iki gılıç devamlı sağa sola dönüyo. Adam başında bir müddet bunları seyrediyö, sonra da nasıl olsa ölecin, burada ölsem daha iyi diyerek, gılıçların arasına atıye kendini. Fakat bi şey olmadan evin ortasına düşüyo. Evin içi çok sessiz, sedasızmış, yalunuz evin ortasındaki ocaktaki bi tencerede iki dene keklik bişiyö. Adam bunlarınan garnını doyuruyo ve garyolaya yatıyo. Onun yatmasıynan 12 tane güvercin uçarak geliyo, odanın ortasına konarak birer insan oluyolla. Bunla 12 tane peri gızıymış; hepsi birbirinden güzelimiş.” (Barlas, 2004:73)

“Padişahın Gızı” adlı masalda en çok karşımıza çıkan, hayvandan insana dönüşme şekillerinden kuştan insana dönüşme kuşların havuza girip yıkanması sonucunda gerçekleşmektedir: “Bi keloğlan varımış,anasına ana ben laf öğrenmeye gidecin dağlara demiş. Çıkmış gitmiş dağa varmış. Dağda durarken, gavlağan ağacının üsdüne çıkmış. Öteden bi saka geliyomuş, takır takır arabaynan dağın başına gelmiş. ‘Açıl dağım, açıl’ derken dağ açılmış. Keloğlan da ağaçtan inmiş, girmiş dağa. Saka arkasına dönmüş, bakmış. ‘Lan Keloğlan, sen nerden geldin’ demiş. ‘Aman saka bubacuğum sen açıl dağım açıl dedin, gapan dağım gapan deyince içeride gala galdım, çıkamadım’ demiş. Onu da arabaya bindümüş. Gitmişle, gitmişle, bi sarayın gapısına vamişla. Saka suyunu boşaltmış, saraya çıkmışla. Keloğlanı saka bi dolaba goymuş, sen demiş burda

dur, hiç ses etme, demiş. Keloğlan orda dururken, üç guş gelmiş, dalmışla havuza ikisi kız, biri oğlan olmuş.” (Barlas, 2004:97)

Bu masalın ilerleyen bölümlerinde kuşlar birkaç kez bu değişikliği yaşarlar ama her defasında havuza girip çıktıktan sonra insana dönüştükleri belirtilmez.

“Ardıçtan Çıkan Kurbağa” adlı masalda Türk ve Dünya masallarında çok kez karşımıza çıkan kurbağanın insana dönüşmesini görmekteyiz. Fakat bu masalda kurbağa yakışıklı bir prense değil güzel bir kıza dönüşmektedir: “Oğlan avcıymış, zabahleyin ava gitmiş. Avda vurduğu şeyleri eve götürmüş. Çocuk yarisi gün gine ava gitmiş, gine avdan döndüğünde evdeki yimeğin kimin yaptığını merak etmiş. Üçüncü gün gine ava gitmiş gidiyon, deyi evden çıkmış, emme evden gitmemiş. Evin bi yerinden, odasını gözetlemiş. O şişe açılmış, içinden gurbağa, dünyanın en güzel gızı oluvermiş..(Barlas, 2004:116)

“Nerde Dokuzan Dokuz Orda Yüz” adlı masalda kedi, tavşan, martı ve köpeğin insana dönüştüğünü görmekteyiz:

“Gide gide ıssız bi çöle varmışlar, uzakta bir kulübe görmüşle, oraya varmışlar. Kapıyı çalmışla, ehthiyar bi garı kapıyı açmış. Ters ters bakmış. Garı: ‘Bu geceyi geçümek için bir şey arıyoruz’ demiş. O sırada ehthiyar cadı kediyi, tavşanı görmüş, bi bağırmışki: ‘Ah, benim yavrularım’ demiş. ‘Nerelerdesiniz, sizi kaybettim sandımdı’ demiş. Meğerse kediynen tavşan gız. Gız ki bi içim su. Martıynan köpek te bi güzel deliganlı oluvememişmi? O cadı garıda güzelleşmiş, gençleşmiş. Yıkık kulübe de goca bi saray oluvemiş. Hep bi arada gözel gözel geçinmişle, mutlu yaşamışla. O gündür bugündür mutlu yaşıyollamış.(Barlas, 2004 :111)

“Keçi Kız” adlı masalda da bir keçinin güzel bir kıza dönüştüğünü görmekteyiz:

“Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur zaman içinde, dede tellal iken pire berber iken, Safranbolu’da bir büyük saray varmış. Sarayın içinde sultan hanımla, prens oğlu yaşarmış. Fakir bir aileden bir keçi kızı varmış. Keçi kızın annesi bu keçi kıza her gün iş yapmıyorsun diye kızarmış. Bir gün keçi kız, annesine iş yapacağım demiş. Boynuzuna sabun, sırtına da çamaşır bohçasını koymuş, dereye gitmiş. Orada keçi kız sırtındaki postu çıkarmış. Ayın ondördü gibi bir kız olmuş, çamaşır yıkamaya başlamış.(Barlas, 2004:126)

Burada keçi dışarıdan hiçbir müdahaleye uğramadan sırtındaki postu çıkararak kılık değiştirmektedir.

“Fatmacuk” adlı masalda kuşların ve güvercinlerin yine bir havuza girip yıkandıktan sonra birer delikanlı olarak çıktığını görmekteyiz:

“Bu arada fıkara bir çamaşurcu bir kadınla gızı Fatmacuk varmış. Bunla hergün anasıyla dereye çamaşur yıkarlarmış.Hergün orayada bakır yüklü katır gelürümüş; bakırlar gendi gendine iner, yunar tekrar yüklenirmiş. Bir gün Fatmacuk merak etmiş bu gatr nerden geliye nereye gidiye diye. Anasından izin istemiş. Ben gidiyim neymiş öğreneyim, demiş katırın arkasına düşmüş gitmiş. Gatr gide gide şehirden çıkmış bir büyük gonağın önünde kapılar açılmış, gatr içeriye girmiş, üzerinden bakır gendi gendine inmiş, yukarıya gendi gendine bakırlar çıkmış. Fatmacuk da arkalarından yukarı çıkmış, mutfağa bakırlarla beraber gitmiş. Ocakta gazanlarda yemekler bişmiş. Fatmacuğun garnı acıkmış. Şurdan bir kepçe yemek alıyım, kimse yok, yiyim demiş. Eline kepçeyi alıp yemeği alacağı zaman ‘eylen sabursuz gız’ demişle. Fatmacuk gorkmuş, kapının arkasına saklanmış, derken akşam olmuş; bir tabur guş gelmiş odanın ortasında bir havuz varmış, hepsi havuza dalmış, guşlar birer delikanlı olarak çıkmışlar, evin yukarısına çıkmışlar. Sonra bir tabur güvercin gelmiş; onların içinde de bir ak güvercin. Bunlar da yunmuşlar, delikanlı olarak çıkmışlar.” (Barlas, 2004:138)

Umay Günay'ın "Elazığ Masalları" adlı eserinde yer alan "Arsız Kız" adlı masalda bir köpeğin insana dönüşmesi çıkmaktadır karşımıza. Bu dönüşüm "tüye girmek" ve "tüyden çıkmak" olarak tabir edilmektedir:

"Kız kapının aralığında getirilenleri almış, elini yüzünü yıkamış, kendi kendine konuşuyormuş, it de orada yatıyormuş. Hiç sesi çıkmıyormuş. Yemek gelince kız iki kaşıkla iki taraftan yemeği yemiş. Kapıları kapıya koymuş. Kız yiyip içip orada oturuyormuş. Bir gün, iki gün, üç gün böyle geçiyor. Bir gece kız ayıkmış, bakmış köpek yanında yok. Tüyü de orada duruyormuş. Devresi gün akşam, parmağını kesip içine tuz basmış, uyumuş gibi yapıp yatmış. Biraz beklemiş, bakmış it kalktı tüyünden çıktı, pencereden indi, gitti. Bu kız da kalkmış hemen arkası sıra gitmiş. Bu delikanlı bir ıssız yerde bir evden girmiş. Orası da peri kızlarının eviymiş. Oğlanı karşılamışlar, içeri alıp oturtmuşlar. Kız bunların konuşmalarını dinlemiş, peri kızın bu oğlandan hamile olduğunu öğrenmiş, geri dönmüş, gelmiş yatağına girmiş. Oğlan da biraz sonra gelmiş, gene tüyüne girmiş, oturmuş. (Günay, 1975:288)

Elazığ yöresine ait "Ahmet Ağa" adlı masalda aslında yakışıklı bir delikanlı olan yılan, evlendiği gece derisini başından çıkarıp güneş gibi bir delikanlıya dönüşür:

"Kız biraz rahatlıyor, kimseye söylemem diye yemin ediyor. Yılan derisini başından çıkarıp atınca, güneş gibi bir delikanlı oluyor. Bu sefer kız sevincinden bayılıyor, oğlan su buluyor kızı ayıltıyor. Kız uyandıktan sonra bir zaman rahat yaşıyorlar." (Günay, 1975:400)

Masalın ilerleyen bölümlerinde karşımıza sık sık çıkan, hayvandan insana dönüşme motiflerinden biri olan güvercinlerin havuza girip yıkandıktan sonra insan kılığına girmesi yer almaktadır:

"Babası:

"Kızım üzülme, seni filan Padişahın oğluna veririm."

“Olursa, bu olmasa başkasını istemem. Baba, bana üç kat erkek elbisesi bir terki altın, bir de at verin ben gideyim.” Çaresiz istediklerini veriyorlar, yola çıkıyor, uzak bir memlekete varıyor, orada soruyor:

“En büyük lokanta hangisidir?”

“İstanbul da filan lokantadır, iki kapısı vardır.”

“Güzel, herkese haber verin, bir hayır sahibi gelmiş, bedava yemek verilecek, isteyen başından geçeni anlatıp bedava yemek yiyip içecek.” Neyse bütün ahali sağ kapıdan girip bu kıza başından geçeni anlatıyor, bedava yiyip içiyor sol kapıdan çıkıp gidiyorlar. Kız erkek elbisesi giymiş, herkes onu erkek zannediyor. Bir zaman sonra bu kızın yaptığı hayır her tarafa da duyuluyor. Bir başka memlekette bir ihtiyar da bunu işitiyor. Torununu da alıp yola çıkıyor. Geze geze, dinlene dinlene yollarına devam ediyorlar. Dede yoruluyor bir yerde yatıyor. Çocuk da ufak, bir tepe görüyor çiçek toplıya toplıya tepenin başına çıkıyor. Tepenin başında güzel bir havuz görüyor, bir sürü güvercin geliyor, havuzda yıkanıp insan kılığına giriyorlar, oradaki mağaraya giriyorlar, çocuk ta gidip mağaranın içine bakıyor, güzel karyolalar eşyalar var. Çocuk dönüyor, dedesini kaldırıp yola çıkıyorlar.(Günay, 1975:400-401)

Tarık Dursun Kakinç’ ın “Gel Zaman Git Zaman” adlı eserinde yer alan “Güvercin Yusuf” masalında boz bir güvercinin kılık değiştirmesi şöyle anlatılmaktadır: “Sonra o boz güvercin bir silkinmiş, civanmert bir delikanlı olmuş. Bununla kalınsa, yine iyi! Boz güvercinin ardından öbür kırk ak güvercin de kanat açıp silkinmişler; her biri bir dünya güzeli, birer hur, peri olmuş, kırkı da padişahın kızının önünde sıralanmışlar.”(Kakinç, 1983:56). Bu durum masalın ilerleyen bölümlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Tahsin Uysal’ın “Anadolu Masalları-Kiraz Ağacı” adlı eserinde yer alan “Üç Biber” adlı masalda da güvercinin insana dönüşmesi havuza girip çıktıktan sonra gerçekleşmektedir:

“Güvercin o anda ayın on dördü gibi bir delikanlı oluvermiş...

Tekrar havuza girmiş, güvercin olmuş uçup gitmiş, pencereden...

Güvercin gelmiş pencereden girip havuza dalmış. İnsan olmuş ama her tarafını camlar kesmiş.(Uysal, 1963:25)

Mehmet Tuğrul'un "Malatya'dan Derlenmiş Masallar" adlı eserinde yer alan "Hup Yarım" adlı masalda türü belirtilmeyen bir kuş yine silkiniverince insana dönüşmektedir: "O zaman kuş içeri girip silkiniverince arslan gibi bir şehzade olup kalıyor."(Tuğrul, 1946:22)

Aynı eserde "Nar Tanesi" adlı masalda anasının batırdığı demirle bir kuşa dönüşen kız yine vücudundaki demirin çekilmesiyle tekrar insan haline dönüşür: "Ne ise, böğründeki demiri bulmuş, çekmiş. Kuş hamancak kız olmuş" (Tuğrul, 1946:30)

Şerif Oktürk'ün "Anadolu Masalları" adlı eserinde yer alan "Padişahın İki Kızı" isimli masalda hiç karşımıza çıkmayan bir dönüşme şekliyle karşılaşmaktayız: "Bahçedeki geyik de havuzdaki balığın karnından akan kandan biraz yalayınca hemen oracıkta yakışıklı bir insan oluverir." (Oktürk, 1982:37) Genellikle su içerek, çırpınarak, silkinerek, havuza dalıp çıkarak vs. gerçekleşen dönüşüm burada bir geyiğin balığın karnından akan kanı yalamasıyla ortaya çıkmıştır.

Bu eserde de diğerlerinde olduğu gibi çok sık karşımıza çıkan bir kılık değiştirme motifi yer almaktadır o da kuşların havuza dalıp birden bire birer kuş olup çıkmasıdır. Sayıları genelde yedi, üç, kırk olan kuşlar "Küçük Beyzade" adlı masalda üç tanedir: "İşte ne oldu ise o anda olmuş, havuza dalan bu üç kuş, bir anda birer yetişkin kız oluvermişler ve yüzmeye başlamışlar."(Oktürk, 1982:64-67). Aynı eserde "Peri Padişahı" adlı masalda da üç güvercin bu kez kanat çırparak kılık değiştirmektedir: "Neden sonra salona üç güvercin gelip konmuş. Bunlar birer kanat çırpınca üçü de üç güzel kız oluvermişler... Bir hayli zaman geçtikten sonra, odaya başka bir güvercin daha gelmiş. O da silkinince yakışıklı bir delikanlı olmuş." (Oktürk, 1982:123–127) Masalın ilerleyen bölümlerinde güvercinlerin ve diğer kuşların zaman zaman kuştan insana dönüşmeleri devam

etmektedir: “Akşam olmuş. Üç güvercin gelmiş, birer kanat çırpması ile yine güzel kız oluvermişler... Az sonra da bir kuş daha gelmiş. Padişahın güzel kızı, son gelen kuşu görünce hemen tanımış. O kuş da bir kanat çırpmış, çok yakışıklı bir delikanlı olmuş.” (Oktürk, 1982:123–127)

“İncili Kutu” adlı masalda kuş havuz başına gelir fakat havuza girip yıkanmadan kanadını çırparak insana dönüşür: “Derviş babanın dediği gibi bir kuş gelir. Havuz başına konar. Kanadını bir çarpınca da hemen orada aslan gibi bir delikanlı olur. (Oktürk, 1982:143)

Daha önce birçok yörenin masalları arasında karşımıza çıkan “Keloğlan İle Ali Cengiz Oyunu” nda birçok yerde hayvandan insana dönüşme motifi yer almaktadır: “İşte, o anda tazı hemen adam oluvermiş... Padişah kızına bunları söylerken, kurt kılığındaki Keloğlan, ufak bir silkinme ile bu kez de birden bire yakışıklı, güzel bir delikanlı olarak ortaya çıkıvermiş”(Oktürk, 1982:204–214)

“Sihirli Çalgı” adlı masalda daha önce hiç karşımıza çıkmayan bir kılık değiştirme ile karşılaşmaktayız. Kahramanımız Hızır’ın ona verdiği kılıarı yakınca yanında bir aslan görünür ve aslan insan kılığına girer:

“Kimseye belli etmeden bir köşede üç kılı yakar. Hemen yanında bir aslan peydah olur. Şehzadenin kılığına girerek meydana çıkar.”(Oktürk, 1982:216-234)

Daha önce “Padişah’ın İki Çocuğu” adlı masalda karşımıza çıkan suyu içince geyiğe dönüşen çocuğun tekrar insan haline dönmesi bir balığın kanını yalayınca gerçekleşmişti. Aynı durum Ignacz Kunos’un “Türk Masalları” adlı eserinde yer alan “İki Kardeş” masalında da yer almaktadır:

“Geyik de o balığın kanından biraz yalayınca yine adam kılığına girer.” (Kunos, 1987:63)

“Balıkçı Mehmet” adlı masalda balıktan kıza dönüşme şekli karşımıza çıkmaktadır: “Balıkçıoğlu eve gider, ertesi gün de evden çıkıyormuş gibi kapıyı açar kapar, içerde gizli bir yere saklanır. Bir de bakar ki, balık havuzun içinden çıkıp silkinerek güzel bir kız kılığına girer.”(Kunos, 1987:87–88)

“Üç Peri Kızı” adlı masalda üç güvercin akan çeşmeden bir parça su içer ve havuza dalıp çıkınca üç güzel kız olurlar. “Çeşme” ögesi ilk kez bu masalda kılık değiştirmeden önce karşımıza çıkmaktadır. Dikkat çeken yönü ise hem çeşmeden su içmek hem de içinde zaten su bulunan bir havuza dalıp çıktıktan sonra insana dönüşmektir:

“Akşam olunca öteden doğru üç tane güvercin gelir, havuzun kenarına konar. O akan çeşmelerden her güvercin ağzına bir parça su alıp havuza dalar. Çırpınarak çıktıklarında üçü de birer kız olur” (Kunos, 1987:93-95)

Daha önce diğer masal kitaplarında da karşımıza çıkan ve üç genç kızdan en küçüğünün bir hayvanla evlendirilmesi sonucunda düğün gecesi o hayvanın insana dönüşmesi şekli Ignacz Kunos’un yukarıda bahsettiğimiz eserinde de mevcuttur. “Devoğlu” adlı masalda kılık değiştirme şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Meğerse bu at bir devoğlu imiş. Geceleri ahırın bulunduğu yer güllük gülistanlık olur,at da güzel bir delikanlı kılığına girermiş... Onlar bunu söyleyip gidince,at hemen insan kılığına girer,başka bir ata binerek doğru cirit meydanına gider... Demeye kalmaz devoğlu insan kılığında yanında beliriverir.” (Kunos, 1987:115–118)

“Ejderha Kuyusu” adlı masalda bu kez bir koyunun insana dönüşmesiyle karşılaşmaktayız: “O anda koyun kılığındaki kız eski halini alır, güzel bir kız oluverir.” (Kunos, 1987:180). Daha sonra masalın ilerleyen bölümlerinde kuş kılığına giren kızlar bu kez vezirin verdiği topraklı sudan içerek eski hallerine dönerler:

“Vezirin uzattığı kabın içindeki topraklı suyu içerler. İçmeleriyle birlikte de kuş kılığında kurtulup eski hallerini alırlar, birbirinden güzel iki kız olurlar.” (Kunos, 1987:171–180)

“Karga Peri” adlı masalda kargaya dönüşen halayığın tekrar eski haline dönüşmesi yer almaktadır:

“Padişahım, bu karga benim halayığımdır. bir gün beni kızdırdı, ben de onu böyle karga kılığına sokup salıverdim. Şimdi o da bana bu oyunu oynadı. Neyse, ben bir fenalık görmedim ama onun yüzünden bu delikanlının çekmediği kalmadı dedikten sonra kargayı tekrar insan haline sokar.” (Kunos, 1987:216-268)

Ignacz Kunos’ un masal kitabında yer alan “Sihirbaz ile Öğrencisi” adlı masal daha önce karşımıza çıkan “Keloğlan ile Ali Cengiz Oyunu” na benzemekle birlikte kılık değiştirme motifleri bakımından farklıdır. Burada da bir sihirbazın yanında çalışmaya başlayan kahramanımız zamanla ondan becerikli hale gelir ve onu alt eder. Bu masalda da çok sayıda, sihirle yapılan kılık değiştirme motifi bulunmaktadır. Hayvandan insana dönüşme şekli ise sadece sihirbazın şahine dönüşmesidir. Bu durum bir cümle şeklinde yer almaktadır:

“Sihirbaz bunu görünce hemen şahin kılığından çıkıp insan kılığına girer.” (Kunos, 1987:274)

“Bahtiyar Beyin Masalı” adlı masalda hayvandan insana dönüşme şekli çoğunlukla güvercinden insana dönüşme şeklindedir:

“Üç tane güvercin gelir. Bunlar silkinip üç kız olurlar...”

Bir de akşam olur bakar ki, bir güvercin gelir, silkinince bir delikanlı oluverir...

Delikanlı yine bir güvercin olup gider... Akşam olunca, o üç güvercin yine gelir. Bunlar silkinip üç kız olurlar...

Demeye kalmaz, kızın yüzüğünü, bileziğini, gergefindeki sırma işlemeli mendilini kapıp kaçan güvercin odadan içeriye girer; bir silkinir, ayın ön dördü gibi bir delikanlı oluverir... Demeye kalmaz, Bahtiyar Bey güvercin kılığında gelip pencereye konar, kızla konuşmaya başlar... Ertesi gün Bahtiyar Bey tekrar pencereye gelir, silkinir, yiğit bir delikanlı olur.” (Kunos, 1987:277–282)

“Kara Dev İle Kızıl Dev” adlı masalda padişahın kırk oğlu birer kuşa dönüştürülmüştür. Arap elindeki şişeden üstlerine su dökünce tekrar insan haline dönerler:

“Arabın el çırpışından kendilerini çağırdığını anlayan padişahın çocukları, kırkı birden, bir kuş sürüsü halinde gelirler. Arap elindeki şişede bulunan suyu bunların üzerine serpince, kuşların her biri güzellikten yana birbirinden üstün, on beş yirmi yaşlarında, kimi oğlan kimi kız olarak ortaya çıkar.” (Kunos, 1987:329-337)

“Nar Tanesi” adlı masalda başına bir iğne batırılarak kuşa dönüştürülen genç kız başındaki iğnenin çekilmesiyle tekrar eski haline döner:

“Sevip okşarken, kuşun başında elmas gibi bir şey görerek, onu tutup çekmesiyle çıkarır, bakar ki bir iğne. İğne yerinden çıktığı gibi kuş da silkinip bir kız olur.”(Kunos, 1987:257)

“Sihirli Ayna” da önce bir kuş kılığına giren oğlan daha sonra silkinip insan kılığına girer.

“Yılan Peri” adlı masalda ise bir yılanın insana dönüşmesiyle karşılaşmaktayız: “Bunun üzerine bir boradır kopar, ortalık zindan kesilir, bir kıyamettir kopar ki, oğlanın aklı başından gider. Neyse, bu gürültüden sonra yılan, insan kılığında ortaya çıkar.” (Kunos, 1987:405-406)

C. İnsandan Hayvana Dönüşme

Yapmış olduğumuz sınıflandırmanın ikinci maddesi olan “İnsandan Hayvana” dönüşme motifi “Hayvandan İnsana” dönüşme şeklinin tam tersidir. Bu durum ya ilk önce insanken çeşitli sebeplerle hayvana dönüşmedir ya da hayvanken insana dönüşüp tekrar dışarıdan gelen etkilere maruz kalarak, dua, büyü, tokat, silkinme ve benzeri durumlarda tekrar hayvana dönüşme şeklinde gerçekleşmektedir.

Kılık değiştirme sonucu insan kahramanlar; köpek, geyik, genel olarak kuş, güvercin, yılan, at, vs. gibi hayvanlara dönüşmektedir.

İncelemiş olduğumuz Saim Sakaoğlu’ na ait “Gümüşhane ve Bayburt Masalları” adlı eserde yer alan “Köpekle Evlenen Kız” masalında köpek bir hoplayınca insan bir daha hoplayınca tekrar köpek olmaktadır. Hayvandan insana dönüşme gerçekleştikten sonra tekrar insandan hayvana dönüşme gerçekleşmektedir:

“Bir varmış, bir yokmuş... Memleketin birinde bir padişahla karısı varmış. Bunların hiç çocukları olmazmış. Padişahın karısı buna çok üzülürmüş. Sonunda canına kıymaya karar vermiş. Bir gün ırmak kenarına gider, kendini suya atıp boğulup gitmek ister.

...Yolda giderken bir köpeğe rastlar. Bu köpek de bir hoplayınca insan, bir daha hoplayınca tekrar köpek olurmuş.” (Sakaoğlu, 2002:324)

Aynı eserde yer alan “Hani Ya Bacımın Ayağı?” adlı masalda babalarının üvey anneleri yüzünden onları terk ettiği çocuk kahramanlarımızdan erkek olanı çok susadığı için geyik izinden su içer ve bir geyiğe dönüşür:

“Biraz daha giderler, bir geyik izine rastlarlar. Çocuk dayanamayıp geyik izinden su içer. Hemen tepesinde bir çift boynuz biter, oğlan bir geyik olur.

Geyikle kız kardeşi gide gide bir köyün çeşmesine varırlar.” (Sakaoğlu, 2002:378)

“Ecel Ecayip” adlı masalda da bir büyücü olan hocasından aylarca sopa yedikten sonra onun meziyetlerini öğrenen kahramanımız bu gücünü para kazanmak ve hocasını alt edip padişahın kızıyla evlenmek için kullanır. Bu sırada da birçok kılığa girer. Bunları öğrendiği büyüler sayesinde gerçekleştirir. Kılık değıştirme masalın hemen hemen her yerinde mevcut olduğundan ve birçok şekil birbirine bağılı olduğundan bunları kesin bir çizgiyle birbirinden ayırmadan peş peşe ele aldık.

“Babası ilerleyince çocuk kendi kendine düşünceye dalıyor: ‘Ben bu kadar ay sopa yedim, acaba bir şey öğrenebildim mi, öğrenemedim mi? Hele bir kendimi deneyeyim bakayım, ne var?’ Okuyup üfleyip adam akıllı bir tilki oluyor. Gelip babasının ayaklarının dibinden o yana kaçıyor, bu yana kaçıyor. Babası da onu tutmaya çalışıyor, muvaffak olamıyor. Tilki oradan kaçıp yine duasını okuyup adam oluyor.(burada hayvandan tekrar insana dönüş vardır) Babasının yanına geliyor:

‘Ulan oğul nerde kaldın, bir tilki geldi ki sorma. tutsaydık bir beş lira da ondan alırdık, onun derisi ederdi beş lira.’

Biraz daha ilerleyince karşılarına bir barkana gelir. Oğlan babasına burasını gösterip der ki:

‘Baba, ben şimdi bir at olacağım, sen benim üstüme bineceksin. Bu barkanaya gideceğiz. Sen beni satacaksın, ne istersen iste, onlar beni alacaklar. Ama yularımı sakın vermeyesin, pazarlığı yularsız yaparsın çıplak satarsın. Sen git, ben senin arkandan gelirim.’

‘Ulan oğlum, olur mu böyle şey?’

‘Baba sen karışma.’

Oğlan okur üfler, duasını yapar; bir at olur. Babası hemen atın üzerine biner, barkanaya doğru sürer. Oradakiler de atın uzaktan gelişini görünce deli olurlar. Hemen bunun başını sarıyorlar, bunu biraz süfli görünce: ‘Tamam, biz bunu kandırırız.’ Diye içlerinden geçiriyorlar.

...

Atı kaçıranlar aramak için etrafa dağılırlar. Biraz sonra da oğlan babasının yanına gelir. Epey yol aldıktan sonra Pazar kurulmuş bir şehre gelirler. Oğlan babasına der ki:

‘Baba, ben iyi bir koç olurum, sen beni satarsın. Sakın yularımı vermeyesin.’

Babası hiç yuları satar mı, öğrendi artık, bu oğlan hazır ekmek. Oğlan adamakıllı bir koç oluyor. Babası götürüp meydana çektiği gibi kasaplar bunun etrafını sarıyor.

...

Baba ile oğlu başka bir şehre varırlar.

Baba, ben yine bir at olacağım ama, sakın yularımı vermeyesin. Oğlan güzel bir at olur, babası üzerine biner.

...

Bunlar böyle uzun müddet birbirinin oyununu bozmak için çabalarlar. Sonunda oğlan bir tilki olup hocasından kurtulmayı başarır. Hocası da hemen bir tazı olup bunun peşine düşer. Ha bura, de bura; ha bura, de bura derken oğlanın memleketine kadar gelirler. Padişah da penceresinde dışarıyı seyrediyormuş. Bu tilki bir gül olup padişahın kucağına düşer.(Bu kısımdan sonra değişiklik tahıl, çiçek ve yine insandan hayvana dönüşme şeklinde devam eder.)

...

Padişah gülü sihirbaza uzatırken oğlan bir avuç darı olup padişahın elinden yere dökülür. Padişah donar kalır. Hoca da bir horoz olup darıları toplamaya başlar. Oğlan hemen bir tilki olup horozun boğazını çekip koparıyor.” (Sakaoğlu, 2002:384–385)

“Kuş Başı” adlı masalda kahramanımız Hızır’ın ona vermiş olduğu çubukları insanlara vurarak onları eşeğe dönüştürmektedir:

“Kız gelip konağından içeri girer. Oğlan da adada dolanmaya başlar. Bir tahta parçası bulur, tahtayı karnının altına koyup suda dolanmaya başlar. Oğlanı, bu tahta götürür götürür, bir kayalık kıyıya bırakır. Fakat çıkmanın bir imkanı yok, kayalar iki minare yüksekliğinde. Çıkarken bir düştün mü parça parça olursun. Bu zorlaya zorlaya yukarı çıkar. Bir ‘ah’ çekince yine Hızır yetişir:

‘Oğlum, yine ne oldu?:

‘Böyle böyle oldu, beni denize iteledi, bu hallere düştüm.’

‘Yahu, ben senden ne çekeceğim daha. Orada iki çubuk var, onları al. Birini insana vurup ‘çüş’ dedin mi ‘eşek’ olur; öbürünü de eşeğe vurursan ‘adam’ olur. Git, Dünya Güzelini eşek et de dolandır, yoksa sana çok işler yapacak.’

Oğlan çubukları alınca doğruca Dünya Güzelinin konağının yolunu tutar. Bir fakir kılığına girer:

‘Allah rızası için topluyorum.’ Diye kapıya yanaşır. Dünya Güzeli de kızlarından biriyle sadaka gönderir: ‘Götür de bunu kapıdakine ver.’

Oğlan bu kıza bir ‘çüş’ der, eşek yapıp dışarı alır. Öbür gelini de eşek yapıp dışarı alır. Dünya Güzeli içerde kızmaya başlar:

‘Orospular, gidip de gelmiyorlar; adam mı oynatıyorlar.’ Parayı alıp aşağıya iner. Kapıyı açmaz, aralıktan parayı vermek ister.

‘Vereceksen ver, beni ne bekletiyorsun bacı?’

Kız kapıyı açınca ‘çüş’ deyip onu da eşek yapar, dışarıya alır. Boyunlarına zilleri takar, Dünya Güzelinin üzerine binip doğruca hana gider. Yolda ‘Sen bana bunları yaparsın ha.’ Deyip eşeğin sağrısına vurur. Bütün eşekleri hana bağlar.

Bir gün tellallar bağırır: ‘Erzincan’a hükümet tarafından yük gönderilecek.’

Herkes hayvanlarını yükleyip yola çıkar. Bu oğlan ‘Ben gitmiyorum.’ Der. Buna jandarma yollarlar:

‘Üç tane eşeğin var, git yükle götür.’

‘Gitmem ben.’

‘Yok gideceksin.’

Jandarmalar fazla ısrar edince ‘çüş’ deyip onları da eşek yapar, ‘üç tane kancık eşek vardı, bir tane de erkek eşek olsun.’ Der. Fakat bir jandarma daha yolarlar. Ona da ‘çüş’ diyerek eşeği beşler. Daha da gelen olacağını düşünerek gitmeye karar verir.

‘Bütün milleti eşek yapacak değiliz ya. Gidip ben de yükleyeyim.’ Gidip eşeğin dördünü yükler, Dünya Güzeline de kendisi biner, ayrıca yük de yükler. Erzincan’a varınca malları teslim etmeye gittiği yerde, teslim alanın kardeşi olduğunu görür. O da kuşun kafasını yemişti ya, kafalı olup zenginleşti. Yükleri yıktıktan sonra küçük kardeş der ki:

‘Herkes gelsin başından geçeni anlatsın.’ Herkes başından geçeni anlatınca kardeşler birbirine sarılırlar:

‘İşte, sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşimim. Bunlar da hep adam, bunları ben eşek ettim.’

Olur mu yahu, sen beni mi oynatıyorsun?’

‘Vallahi; istersen adam edeyim. Ama, Dünya Güzeline sahip çıkmayacaksın, öbür kızların hangisini beğenirsen al.’(Buradan itibaren kahramanımız artık hayvana dönüştürdüğü insanları tekrar eski hallerine yani insana dönüştürmektedir.)

Önce jandarmaları adam eder, ‘İnsan ol!’ deyince jandarma tüfeği ile beraber ‘Zıp’ diye hazırola geçer, yalvarmaya başlarlar:

‘Biz ettik, sen etme. Bizi bırak da gidelim.’

‘Haydi gidin.’

Kızları da insan eder. Dünya Güzelini kendisi alır; kızlardan birisini de kardeşi beğenir, alır. Yer içer, muratlarına geçerler.” (Sakaoğlu, 2002: 390-391)

“Melikşah” adlı masalda üç kuş havuz kenarına gelip konarlar. Silkinip üçü de güzel birer kız olduktan sonra suda yıkanıp tekrar silkinerek kuşa dönüşürler:

“Melikşah bahçede biraz gezdikten sonra gül ağacının dibine yatar. O sırada üç kuş gelip havuzun kenarına konar, silkinip üçü de üç kız olur. Bu kızların adları da Şad-banu, Kamer-banu, Şemse-banu imiş. En küçükleri olan

Şemse-banu'ya Melikşah vurulur. Kızlar havuzda yıkandıktan sonra yine kuş olup 'Pırrr' diye uçup giderler. Oğlan Şemse-banu'yu tutamaz, oraya düşüp bayılır." (Sakaoğlu, 2002: 399)

Derman Boyladı' nın "Anadolu Masalları -1-" adlı eserinde yer alan "Cadının Gelini" adlı masalda padişahın üç kızından en küçüğü bir atla evlendirilir. At meğerse cadılar ecesinin yakışıklı oğluymuş. Düğün gecesi yakışıklı bir delikanlıya dönüşen at, karısından bu sırrı saklamasını ister fakat kız bu sırrı saklayamaz ve delikanlı eski haline dönerek oradan kaybolur karısı onu bulmaya çalışırken çeşitli maceralar yaşarlar. Delikanlı cadı olan annesinden ve onun kız kardeşlerinden kaçarken kendisini ve karısını özellikle bir "fiske vurarak" çeşitli şekillere dönüştürür. Masalın sonlarına doğru insandan hayvana dönüşme şekline rastlamaktayız:

"Cadı karı böyle diyerek atlamış bir küpün üzerine, eline almış yılanı kırbaç niyetine, havalanmış. Bir gidiyormuş ki kasırga gibi. Oğlan bakmış ki annesinin gelişi ötekilere benzemiyor, hemen kızı bir ağaca dönüştürmüştü, kendisi de bir yılan olup sımsıkı dolanmış üzerine." (Boyladı, 2004:76)

Aynı eserde yer alan "Oduncunun Çocukları" adlı masalda iki kardeş ormanda yolunu kaybeder. Çok susayan çocuklardan erkek olanı ablasının uyarılarına rağmen karşılarına çıkan göle atılıp kana kana su içer ve sonunda bir danaya dönüşür:

"Aman kardeşçğim, bu sudan içeyim deme, sonra dana olursun da keserler seni! Demişse de susuzluktan artık bayılma derecesine gelen kardeşine söz geçirememiş artık. Çocuk göle atılıp kana kana içmiş sudan, içer içmez de bir dana biçimine dönüşüvermiş. Kızcağız ne yapsın, belinden kuşağını çözüp dananın boynuna bağlamış, kardeşini çekerek ağlaya ağlaya yollara düşmüş." (Boyladı, 2004:134)

“Keloğlan ile Büyücü” adlı masalda Keloğlan Ali Cengiz’den öğrendiği hünerleri sergiler ve kılıktan kılığa girer:

“Üç ayın bitiminde Ali Cengiz, Keloğlan’ı elinden tutup annesiyle kararlaştırdıkları yere götürmüş. Kadına, ‘Al bu işe yaramaz oğlunu ne yaparsan yap!’ demiş. ‘Ben ömrümde bunun kadar mankafa insan görmedim. Üç ayda tek bir harf bile öğrenemedi.’ Böyle dedikten sonra öfkeyle çekip gitmiş. Kadın, ‘Vah benim başımın kara yazısı! Bu umudum da mı boşa çıkacaktı, artık kimlere vereyim seni!’ diye ağlayıp dövünmeye başlayınca Keloğlan, ‘Dur ana dur, bırak ah vah edip dövünmeyi. Ben bu hünerleri hem de bir güzel öğrendim ki o kadar olur. Bunu sana da kanıtlamak için şimdi dört boynuzlu koç olacağım. Götür beni pazarda beş altına sat, ama ipimi kimseye verme sakın.’ Böyle demesiyle birlikte hemen dört boynuzlu bir koç oluvermiş. Kadın da onu ipinden tutarak herkesin hayranlık dolu bakışları arasında götürüp pazarda beş altına satmış, ama ipini vermemiş. Eve dönünce de ne görsün! Oğlu daha önce gelmiş de onu beklemiyor mu? Ana oğul kucaklaşmışlar. Keloğlan annesine, ‘Ben yarın çok güzel bir aygır olacağım ana.’ demiş. ‘Götür beni pazarda sat, ama dizginimi kimseye verme. Dediğim gibi yaparsan ben yine döner gelirim.’ Ertesi gün gerçekten de görenin hayran hayran baktığı bir aygıra dönüşmüş.” (Boyladı, 2004:176–177)

Masalın devamında çeşitli kılık değiştirme şekilleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında insandan hayvana dönüşme şekilleri şunlardır:

“Ustası da bunun altında kalır mı? O da hemen bir şahin olmuş güvercinin ardına düşmüş... Darıları gören yabancı, padişahla kızın ne olduğunu anlamalarına fırsat kalmadan hemen bir tavuk olmuş ve darıları tek tek toplamaya başlamış.”(Boyladı, 2004:178–179)

Uğuroğlu Barlas’ın “Safranbolu Masalları” adlı eserinde yer alan “Kara Molla” adlı masalda insandan hayvana dönüşme şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Başlamış anlatmaya ‘Ben evliydim. Daha sonra karımın beni hocayla aldattığını duydum. Neden yapıyorsun dedim. O da hocaya söyledi. Hoca da elinde bir sopa vardı, onunla bana vurdu ve ‘sen bir canavar ol, dağlarda gez’ dedi. Ben bir canavar oldum, çıktım dağlara. Epey geçince insafa gelmişlerdir, diye eve döndüm. Karım suya gidiyormuş: ‘Hoca Kara Molla geldi’ dedi. Hoca çıktı: ‘Kara Molla, bu sefer de kara bir köpek ol’ dedi. Ben bir köpek oldum.

...

Ben de belki insafa gelmişlerdir diye eve gittim. ‘Hoca Kara Molla geldi’ dedi. Hoca çıktı, boynumdaki altın kesesini aldı. Birisi gelip bana sopayla vurdu, eski halime döndüm. Beni tanıdın mı, ben o ısırığın dev anasıyım, şimdi sana faydam dokundu. Al bu sopayı karına ve hocaya istediğini yap. Ben gittim uyuyorlarmış, hocaya vurdu, katır oldu. Gariya vurdu, katır oldu. Çocukları olmuş, onu da sıpa yaptım. Şu gördüğün katır; hoca. Öteki karım. Sıpa da onların çocukları. Sopayı da kırdım, yaktım. Şimdi söyle bakalım derdini’ demiş.” (Barlas, 2004:28-29)

Bu masalda kılık değiştirme bir sopayla insanlara vurarak gerçekleşmektedir. Kahraman önce bir canavara sonra bir köpeğe dönüşmektedir. Dev anasının verdiği sopayla bu sefer kahramanımız ona kötülük edenleri katıra, sıpaya dönüştürmüştür.

Aynı eserde yer alan “Çingene Kızı” adlı masalda güzel bir kız olan kahramanımız kuşa dönüşmektedir:

“Kadın yerini söylemiş, gitmiş bakmış ki yerde üç tane hıyar duruyormuş. Birini alıp kesmiş, bir şey çıkıvermemiş. ikincisini de kesivemiş, yine bi şey çıkıvememiş. Bu sefer gizmiş ve üçüncüyü de keseyim bakayım demiş. Bi de ne görsün; hıyarın içinden güzel bir giz çıkıvemiş. Oğlan gıza urba almak için oradan ayrılmış. O sırada çeşmeye bi çingene gızı su doldurmaya gelmiş. Bakmış ki, suda –ağaçta duran- gızın aksini görüvemiş. Hemen ağaca çıkmış, gızı öldürüvemiş. Gız kuş olup uçuvemiş. Çingene gızı da onun yerine oturup oğlanı beklemeye goyulmuş.” (Barlas, 2004:27)

Burada insandan hayvana dönüşme motifinin yanı sıra hıyarın içinden güzel bir kız çıkması da dikkate değerdir.

“Padişahın Gızı” adlı masalda kahramanımız Keloğlan’dır. Dağlara laf öğrenmeye gideceğim diye evinden ayrılıp yollara düşer. Başından çeşitli maceralar geçer. Bu maceralar sırasında birçok kılık değiştirme motifiyle karşılaşmaktayız. İnsandan hayvana dönüşme şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Bi keloğlan varmış, anasına ana ben laf öğrenmeye gidecin dağlara demiş. Çıkmış gitmiş dağa varmış. Dağda durarken, gavlâğan ağacının üsdüne çıkmış. Öteden bi saka geliyomuş, takır takır arabaynan dağın başına gelmiş. ‘Açıl dağım, açıl’ derken dağ açılmış. Keloğlan da ağaçtan inmiş, girmiş dağa. Saka arkasına dönmüş, bakmış. ‘Lan Keloğlan, sen nerden geldin’ demiş. ‘Aman saka bubacuğum sen açıl dağım açıl dedin, gapan dağım gapan deyince içeride gala galdım, çıkamadım’ demiş. Onu da arabaya bindümüş. Gitmişle, gitmişle, bi sarayın gapısına vamişla. Saka suyunu boşaltmış, saraya çıkmışla. Keloğlanı saka bi dolaba goymuş, sen demiş burda dur, hiç ses etme, demiş. Keloğlan orda dururken, üç guş gelmiş, dalmışla havuza ikisi kız, biri oğlan olmuş.(Hayvandan insana dönüşme) Ekmek yimeğe otumuşla, kızla, oğlanın ağzına yimek dutuveriyollarımış, guşla öteki içeriye gitmişle. Oğlan dolabın gapağını açmış. ‘Ah’ deyomuş. ‘Şu ince belden ne vakit sarcan, ah’ deyomuş. ‘Şu tombul bilekten ne vakit sıkacın’ deyomuş. ‘Ah’ deyomuş. ‘Şu ince parmakları ne vakit sevecin’ deyomuş. Keloğlan bunu da duyuyomuş. Dolabın gapısını gapamış. Gelmişle üçü beraber havuza dalmışla, havuzda guş olmuşla, vamuşla gitmişle.(İnsandan hayvana) Sabah olmuş Keloğlan çıkmış ordan, Saka gelmiş. ‘Lan Keloğlan gidiyon mu?’ demiş. ‘Saka bubacuğum gidiyon’ demiş. Çıkmışla yola, varmış Keloğlan padişahın gapısına. ‘Ey Hüplanım, ben filen dağa gidim. Böyle böyle oldu’ deye. ‘Şindi sen benim Keloğlan urbasını geyince filen dağa gidecen demiş. Gavlağan ağacının tepesine çıkacan, öteden takır takır saka gelü, açıl dağım açıl der, o zaman dağın içine saklanır, arkasına girersin’ demiş. Sana: ‘Lan Keloğlan gine mi geldin?’ der, demiş. Padişahın gızı onun dedüğü gibi yapmış. İçeri girince: ‘Lan Keloğlan gine mi geldin’ deyince, ‘O

guşla pek hoşuma getdi, bidaha görecin' demiş. Almış gitmiş, varmış Keloğlanı koyduğu yere goymuş. Guşla gelmişle, gine ikisi kız biri oğlan olmuş, yimek yiyollarımuş. Gızla gine oğlana dutuveriyollarımuş. Gız da dudak delüğünden onları gözeltleyomuş. Gızların ikisi gidince oğlan: 'Ah şu ince belden ne vakit saracın' deyemiş. 'Ah şu tombul bilekden ne vakit sıkacın' derken gız dolaptan çıkmış oğlanın boynuna sarılmış. 'Duyallarısı seni de boğalla,benü de' demiş. 'Hiç ses etme, sen burda dur.' demiş. Gız gine girmiş dolaba. Dalmışla gine havuza olmuşla guş, uçmuşla gitmişle." (İnsandan Hayvana dönüşme).(Barlas, 2004:97)

"Kuş Masalı" adlı masalda kahramanımız sevdiği genç kızla birlikte cadı olan teyzesinin ve annesinin elinden kurtulmak için kılıktan kılığa girerler. İnsandan hayvana dönüşme motifi bir yerde karşımıza çıkmaktadır:

"Nihayet gine giderlerken oğlanın annesinin geldiğini görüyorlar. Kız bu sefer gül oluyor, o da karayılan oluyor." (Barlas, 2004:153)

Şimdi ele alacağımız masallar Umay Günay'ın "Elazığ Masalları" adlı eserinde yer almaktadır. "Bacı Bacı Can Bacı" masalında iki kardeş babaları tarafından ıssız bir ormanda terk edilirler. Erkek kardeş çok susadığı için geyik izi olan sudan içer ve bir geyiğe dönüşür:

"Çocuklar oturuyorlar, oturuyorlar, ezan vakti oluyor, kız büyük oğlan küçükmüş kalkıyorlar, bakıyorlar ki ne babaları var, ne kimse; 'ağaçta takılı kabağı tak tak eden babacığım, bizi azıtan babacığım.' diyorlar. Ağlıyorlar, kız ağaca çıkıyor küçük oğlanı da alıp dizine yatırıyor. Sabah oluyor, yola çıkıyorlar, gidiyorlar, gidiyorlar, oğlan diyor ki:

"Bacı, susadım."

"İçme, at izi var, at olursun."

Biraz gidiyorlar, kız keçi izi görüyor: 'Kardeşim, keçi izi var, keçi olursun, o sudan içme.'" diyor. Biraz daha gidiyorlar. Geyik izi olan sudan oğlan içiyor. Bir geyik oluyor.(Günay, 1975:335)

“Ahmet Ağa” adlı masalda ise bir yılanla evlendirilen padişahın kızı evlendikleri gece kocasının yakışıklı bir delikanlı olduğunu görür. Karısından bu sırrı saklamasını isteyen delikanlı sırrının açığa çıkmasıyla insan iken bir kuş olup ortadan kaybolur:

“Kız biraz rahatlıyor, kimseye söylemem diye yemin ediyor. Yılan derisini başından çıkarıp atınca, güneş gibi bir delikanlı oluyor. Bu sefer kız sevincinden bayılıyor, oğlan su buluyor kızı ayıltıyor. Kız uyandıktan sonra bir zaman rahat yaşıyorlar.

...

Padişahın küçük oğlu varmış, onu evlendirmeğe karar veriyorlar. Her tarafa haberciler gönderip düğüne davet ediyorlar. Kıza da bir haberci gönderiyorlar.

...

Kız kocasının sırrını söyleyince kocası bir güvercin olup uçuyor. Kız ne kadar dövünüp ağlıyorsa da fayda vermiyor. Gitti iş işten geçti.”(Günay, 1975:400)

Tarık Dursun Kakinç’ın “Gel Zaman Git Zaman” adlı eserinde yer alan “Güvercin Yusuf” ta kırk kız ve bir delikanlının aynı anda güvercin olduklarını görmekteyiz. Burada dikkati çeken unsurlardan birisi de kırk sayısıdır. Genel olarak dönüşüme uğrayan insan ya da kuşların sayısı kırk ve üçten meydana gelmektedir.

“Ayaklanmış ama o daha yekindiğinde önce delikanlı, ardından kırk kızın kırkı birden yine boz güvercinle ak güvercin oluvermişler.” (Kakinç, 1983:56)

K. Tahsin Uysal’ın “Anadolu Masalları- Kiraz Ağacı” adlı eserinde yer alan “Üç Biber” adlı masalda önce bir güvercin olan delikanlı havuza girip çıktıktan sonra ayın on dördü gibi bir delikanlı olur. Delikanlı daha sonra tekrar havuza girip yıkandıktan sonra güvercin olup uçar gider pencereden. “Şifalı Su” adlı masalda Şahmeran bahçesine giden üç erkek kardeşin başından geçen

maceralar anlatılır. Ortanca çocuğun etrafındakilerle alay etmesi ve bir ihtiyarı yere yuvarlayıp çekil önümden yılan herif, diye azarlaması sonucu kendisinin bir yılanla dönüşmesi yer almaktadır. Yılan soğukkanlı bir hayvandır ve pek sevilmez. Sinsi, içten pazarlıklı ve sevilmeyen insanlara halk arasında yılan denir. Yaptığı hor görme ve alay sonucu kahramanımız burada yılanla dönüşmektedir.

Mehmet Tuğrul'un "Malatya'dan Derlenmiş Masallar" adlı eserinde yer alan "Devden Kurtulup Padişah Oğluyla Evlenen Kız" masalında bir kızın kuşa dönüşmesini görmekteyiz:

"Bu kız bir gün kuş olmuş, gelmiş padişahın oğlunun avlusunda bir dut varmış o duta konmuş."(Tuğrul, 1946:15)

"Nar Tanesi" adlı masalda böğrüne anası tarafından bir demir batırılan kız kuş olu uçar gider:

"Çimdiği yerde böğrüne bu demiri batırmış(anası). Bu kız bir kuş olarak uçmuş gitmiş." (Tuğrul, 1946:27)

Şerif Oktürk'ün "Anadolu Masalları" adlı eserinde yer alan "Yörük Beyi" masalında yine kuşa dönüşen güzeller güzeli kızla ve delikanlıyla karşılaşmaktayız:

"Yiğit bir de ne görsün? Bu defa da o ahu gibi güzeller güzeli kız, bir kuş olup beyin tepesine konuvermiş. Peri kızı, kuş olup delikanlının başına konunca Yörük Beyi de bir kuş oluvermesin mi?"(Oktürk, 1982:29)

"Padişahın İki Çocuğu" adlı masalda karşımıza daha önce de çıkan bir durumla karşılaşmaktayız. Yolunu kaybeden ve çok susayan kahramanımız önüne çıkan sudan içince bir geyiğe dönüşür:

“Eğilir, ağzını suya sokar ve kana kana suyu içer. İçer ama hemen o anda da kocaman boynuzlu bir geyik oluverir.” (Oktürk, 1982:31)

“Peri Padişahı” adlı masalda da güvercine dönüşen delikanlıyla karşılaşmaktayız:

“Sabah olmuş. Delikanlı, yine bir kanat çırpması ile tekrardan güvercin şeklini almış, uçup gitmiş.” (Oktürk, 1982:123)

“İncili Kutu” adlı masalda bir delikanlının el kol hareketi yaparak kuşa dönüşmesini görmekteyiz:

“Sonunda delikanlı kalkar. Yine bir el kol hareketi yaparak tekrardan kuş olur ve geldiği gibi uçar gider.(Oktürk, 1982:145)

“Keloğlan İle Ali Cengiz Oyunu” adlı masal karşımıza bir çok yörenin masalı olarak fakat ismi ve kılık değiştirme motifleri değişik bir şekilde çıkmıştır. Masalın konusu ve olay örgüsü diğerlerine çok benzemekle birlikte dönüşülen varlıklar farklı olduğu için burada da ele almaktayız. Keloğlan ustası Ali Cengiz’den öğrendiği hünerleri para kazanmak için kullanmaya başlar. Sonunda Ali Cengiz’le mücadele eder ve onu alt eder. Bu sırada birçok kere kılık değiştirirler. Masalda geçen insandan hayvana dönüşme şu şekilde gerçekleşmektedir:

“...Bu sözleri söyledikten sonra, masal bu ya Keloğlan o anda bir tazi oluvermiş...

...Bu sözleri söyler söylemez, Keloğlan bu kez de kıvrım kıvrım boynuzlu iri bir koç oluvermiş...

Ali Cengiz’in eline düşen Keloğlan, bundan kurtulmak için tek çareyi serçe olmakta bulmuş. Hemen serçe olup uçmaya başlamış. Bunu gören Ali Cengiz durur mu? O da hemen bir kartal oluvermiş...”(Oktürk, 1982:204)

İncelemiş olduğumuz masal kitapları arasında en geniş kapsamlı olanlardan biri de Ignacz Kunos'un "Türk Masalları" adlı kitabıdır. Adeta Türk masallarının külliyyatı nezdinde olan bu kitapta yer alan masallarda kılık değiştirme motiflerine sık sık rastlanmaktadır. "Sihirli Gül" adlı masalda çok açık bir şekilde belirtilmese de insandan hayvana dönüşme motifi şu şekilde yer almaktadır:

"Meğerse o cadı karısının büyük kızı imiş bu kedi... Kedi, aslında kedi değil de, kedi gibi görünen bir kız çocuğu olduğu için oğlanı pek beğenir, sever, ona bir şey yapmaz, üstelik yol gösterir... Oğlan kısa bir zaman sonra, adam kılığında çıkmış bir halde o şehre varır."(Kunos, 1987:65-69)

"Turunç Perileri" adlı masalda kızın başına iğne batırılır ve kız o anda bir kuş olur:

"Saçlarına bakıyormuş gibi yaparken kızın tepesine bir iğne batırır. Kız o anda bir kuş olarak uçar gider." (Kunos, 1987:86)

"Ejderha Kuyusu" adlı masalda yine benzer bir kılık değiştirme motifi karşımıza çıkmaktadır. Üç kız ve bunların kuşa dönüşmesi:

"Dediğimden geri durmayın, sonra pişman olursunuz, demesi üzerine, kızlar hemen, üçü de birer kuş olarak, 'Bizi seven tutmasın!' diyerek uçarlar."(Kunos, 1987:172)

"Karga Peri" adlı masalda bu defa insandan kargaya dönüşme yer almaktadır:

"Padişahım, bu karga benim halayığımıdır. bir gün beni kızdırdı, ben de onu böyle karga kılığına sokup salıverdim. Şimdi o da bana bu oyunu oynadı."(Kunos, 1987:216)

Burada bir insanın nasıl kargaya dönüştüğü belirtilmemiş sadece karganın önce insan olduğu vurgulanmıştır.

Kunos' un eserinde karşımıza daha önce de çıkan “Ali Cengiz Oyunu”, “Keloğlan İle Büyücü” gibi masallarla benzer olan “Sihirbaz İle Öğrencisi” de yer almaktadır. Diğerlerinde olduğu gibi bu masalda da birden çok kılık değiştirme motifi bulunmaktadır. Ustanın sihir ile koça ve horoza dönüşmesi, چراغın yine ustasından öğrendiği sihirlerle bir ata dönüşmesi insandan havana dönüşme motifleri arasında yer almaktadır.(Bkz. Kunos, 1987: 271–275)

“Bahtiyar Beyin Masalı” adlı masalda kahramanımız olan delikanlı bir güvercine dönüşür: “Demeye kalmaz, üç tane güvercin gelir. Bunlar silkinip üç kız olurlar... Bir de akşam olur bakar ki, bir güvercin gelir, silkinince bir delikanlı oluverir... Delikanlı yine bir güvercin olup gider.” (Kunos, 1987:277)

“Nar Tanesi” adlı masalda kızın başındaki iğnelerden biri çekilince kız bir kuşa dönüşür: “Kızın ötesini berisini yoklayıp dururken, başındaki iğnenin birini görerek çıkarır. İğne çıkınca, kız bir kuş olarak uçup gider. (Kunos, 1987:253)

“Sihirli Ayna”da ise kahramanımız bir kuşa dönüşür: “Oğlan hemen bir kuş olup o şehre varır.” (Kunos, 1987:379)

İnsandan hayvana dönüşme motifi incelemiş olduğumuz masalarda yukarıda bahsettiğimiz gibi gerçekleşmektedir. Silkinerek, çırpınarak, sihirle, içilmemesi gereken bir sudan içerek ve dıştan gelen etkiler sebebiyle. Şimdi ise “Hayvandan Hayvana” dönüşme motifini ele alacağız.

D. Hayvandan Hayvana Dönüşme

Derman Bayladı' nın "Anadolu Masalları" adlı eserinde yer alan "Keloğlan İle Büyücü" masalında hayvandan hayvana dönüşme şu şekilde gerçekleşmektedir:

"Ali Cengiz kılıktan kılığa girdiği için Keloğlan'ın annesi tanıyamamış adamı. Elli altın sözünü duyunca da sevincinden Keloğlan'ın uyarısını unutarak atı dizginiyle birlikte teslim etmiş adama. Başına iş açılacağını anlayan Keloğlan, ustası dizgine daha el atar atmaz bir güvercin olup herkesin şaşkın bakışları arasında pır diye uçuvermiş." (Bayladı, 2004:179) Keloğlan bir at iken daha sonra sihirle bir güvercine dönüşmüştür.

Umay Günay'ın "Elazığ Masalları" adlı eserinde yer alan "Sıçan Çocuk" adlı masalda hayvandan hayvana dönüşme şu şekilde gerçekleşmektedir:

"Gelin tedariki görülüyor, davullar, zurnalar, gelini zevkle keyifle getiriyorlar. Kız içeri giriyor ki bir sıçan, ayağıyla vuruyor, nasıl vuruyorsa o sıçan bir güvercin oluyor, pencereden uçup gidiyor." (Günay, 1975:419). Sıçan dışarıdan gelen etkiye maruz kalarak kılık değiştirmiş bir sıçan iken güvercin olup uçup gitmiştir.

Ignacz Kunos'un daha önce de bahsetmiş olduğumuz "Türk Masalları" adlı eserinde yer alan "Ejderha Kuyusu" masalında da hayvandan hayvana dönüşme motifi bulunmaktadır:

"Vezir orada bağıırıp çağırmada olsun, öbür koyunlar yine kuş olarak uçup giderler." (Kunos, 1987:180)

İncelemiş olduğumuz masalarda hayvandan hayvana dönüşme motifi de yukarıda sıraladığımız şekilde gerçekleşmiştir.

E. Cansız Varlıklara Dönüşme

Burada insanların ya da hayvanların cansız varlıklara; testi, süpürge, yumak, kapı, hamam, tas gibi eşyalara dönüşmesi ya da bu gibi şeylerin insana ve de hayvana dönüşmesi ele alınacaktır. Bunlar yine her zaman olduğu gibi büyü, dua, bir fiske ya da tokat atarak, bir cisim batırılarak gerçekleşmektedir.

Saim Sakaoğlu' nun "Gümüşhane ve Bayburt Masalları" adlı eserinde yer alan "İnsan Yiyen Kız" adlı masalda bir yumağın önce hayvana sonra tekrar insana dönüştüğünü görmekteyiz:

"...Ertesi gün damdan öküzün biri daha eksilir. Bu oğlan durur düşünür: 'Ben bunu gözleyeceğim' der ve parmağını kesip tuz basar. Kapının arkasında durumu gözler. Bakar ki bir de ne baksın; beşikten bir yumak indi yere, yuvarlandı, yuvarlandı, kapının ağzına geldi. Orada bir ejderha olup öküzü yedi. Tekrar yuvarlandı, kundağın yanına geldi, top olup beşiğe girdi, çocuk oldu. Sabah olunca bu durumu hemen babasına açar." (Sakaoğlu, 2002:359)

"Bacadan Atılan Ölü" adlı masalda bir heybeye doldurulan yılan çayan mücevhere dönüşür:

"Bir heybeye yılan çayan doldururlar. Bu adam bacısının evine gider. Çocuklar bunu görünce 'Dayımız geldi' diye sevinirler:

'Dayı bize ne getirdin?' diye heybenin yanına yaklaşınca anaları:

'Durun çocuklar, ben açarım; dayınız size elbet bir şey getirmiştir.'

Heybeyi açarlar ki içinde altın, cevahir dolu. Adam bunları görünce biraz durur:

'Yahu, biz ona yılan, çayan doldurmuştuk, bu ne iş?'"(Sakaoğlu, 2002:532)

Derman Bayladı' nın "Anadolu Masalları -1" adlı eserinde yer alan "Gülperi" adlı masalda ayndan süzülen ışık demeti bir dervişe dönüşür:

“Çıkarmış aynayı koynundan şöyle bir bakacak olmuş, bakmasıyla da önce bir kararmış ayna, sonra pırıl pırıl olmuş, bir ışık demeti süzölmüş içinden yere, biçimlenip bir dervişe dönüşmüş ve ‘Buyur evlat, ne istiyorsun?’ demiş Gündoğan’a.” (Bayladı, 2004:27)

“Cadının Gelini” adlı masalda kahramanlarımız hamama ve pınara dönüşmektedir:

“Kadın bir küpe binmiş, eline de bir yılan almış kamçı diye, yeğeniyle karısının peşine düşmüş. Oğlan bakmış ki teyzesi yel gibi geliyor, hemen bir hamama dönüştürmüş karısını, kendisi de hamamcı gibi kapının önünde durmuş. Teyzesi yaklaşınca büyük bir saygıyla selamlayarak ‘Buyurunuz efendim, hoş geldiniz!’ demiş kadına.

...

Oğlan bakmış ki bu sefer de küçük teyzesi ha yaklaştı ha yaklaşacak, karısını hemen bir pınara dönüştürmüş kendisi de oradan avuç avuç su içmeye başlamış. Teyzesi gelip seslenmiş.” (Bayladı, 2004:74-75)

“Kurbağa Şehzade” adlı masalda kahramanlarımız sırasıyla bir dumana, süpürgeye dönüşmektedirler. Aslında yakışıklı bir delikanlı olan fakat kurbağaya dönüşen şehzade karısına şöyle der:

“Ne çabuk unuttun verdiğin sözü? Bu kadar mıydı senin sevgin?’ Demiş. ‘Şunun şurasında ne kalmıştı gece yarısına? Birkaç saat sonra büyü bozulacak biz de hep birbirimizin olacaktık. Sen de istediğin gibi konuşabilirdin o zaman. Ama, kıskanç ve akılsız ablalarının önünde susmayı bilemedin. Artık beni bir daha görür müsün, göremez misin bilmiyorum. Yüreğinde gerçekten bir sevgi kıvılcımı kaldıysa gelir bulursun beni Kafdağı ülkesinde.’ Bu sözleri söyledikten sonra duman olup havalara karışmış.” (Bayladı, 2004:150-151)

Duman olup ortadan kaybolan kocasını aramaya başlayan kızın başından çeşitli maceralar geçer. Bir devanasının evine sığınır ve devanası kırk tane oğlunun ona zarar vermemesi için kızı bir süpürgeye dönüştürür:

“Kızcağız başından başlayarak bir bir anlatmış olan biteni. Devanası kızı ilgiyle dinlemiş, dinledikçe de acımış. ‘Vah benim bahtsız, civan kızım!’ demiş. ‘Keşke elimden gelseydi de yardım edebilseydim sana. Kafdağı ülkesini duymuşluğum çok da, görmüşlüğü yok. Ama umutsuzluğa kapılmayalım hemen, benim kırk oğlum var, kırkı da ayrı ayrı yönlerle gider her gün. İçlerinde bir bileni çıkar bakarsın. Gelmelerine de az kaldı zaten. Ama insan etine bayırlılar köftehorlar. Ben şimdi seni saklayayım ki bir kötülükleri dokunmasın. Sonra onların gönüllerini yapınca seni yine çıkartırım ortaya.’

Devanası kıza şöyle bir dokununca kız bir süpürgeye dönüşmüş. Alıp kapılardan birinin arkasına saklamış süpürgeyi. Biraz sonra oğul devler gelmiş, gelir gelmez de ‘Ana burada insan eti kokuyor, bir insanoğlu mu geldi?’ diye söylenmeye başlamışlar. Devanası, ‘Buraya hangi insanoğlu ayak basabilir a benim budala oğlucuklarım! O sizin burnunuza gelen koku dişleriniz arasında kalan insan eti kalıntılarının kokusudur. Gidin odunluktan birer odun alın da, iyice temizleyip dişlerinizi öyle gelin buraya!’ dedikten sonra sormuş:

‘Söyleyin bana tosuncuklarım! Şimdi buraya insanoğullarından bir kız gelmiş olsaydı da benim mememi emseydi ne yapardınız ona?’ ‘Ne yapacağız ana! Senin memeni emdiğine göre bizim bacımız olurdu da, biz de el bebek gül bebek, başımızın üzerinde taşırdık onu’ ‘Öyleyse alın bacınızı da başınızın üzerinde taşıyın.’ Diyerek süpürgeyi almış devanası ve bir fiskeyle onu eski durumuna getirmiş yeniden.” (Bayladı, 2004:152-153)

Uğuroğlu Barlas’ın “Safranbolu Masalları” adlı eserinde yer alan “Çingene Kızı” adlı masalda ağaçtan düşen bir parça güzel bir kıza dönüşür:

“Guş olan kız bu ağaca her gün gelirmiş. Bir gün çingene kız bunu görüvemiş. Hemen ağacı kesmiş, yalnız ağaçtan bir parça yere düşmüş, çingene gızı bunu görmemiş. Oradan geçen ihtiyar bir kadın, bu parçayı almış eve getirmiş. Bakmış ki güzel bir kız oluvemiş.” (Barlas, 2004:27)

Ignacz Kunos’un “Türk Masalları” adlı eserinde yer alan “Sümbüllü Köşk” masalında cansız varlıklara dönüşme şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Deve tellal iken, eşek natır, sıçan berber, gugukçuk terzi, tosbağa ekmekçi iken...

Devanası oturmuş, bir bacağını bir dağa, bir bacağını öbür dağa uzatmış, memelerini yağ tulumu gibi sırtına vurmuş, ağzında bohça kadar bir sakız çiğner...

Devanası bir tokat vurup lalayı süpürge yapar...

Bir tokat atarak padişahı testi yapıp bir kenara bırakır...

Devanası bunu alıp döner, yine bir tokatla testi yaparak bir kenara bırakır.”(Kunos, 1987:15–21)

Aynı eserde bulunan “Turunç Perileri” adlı masalda cansız varlıklardan insana ya da insandan cansız varlıklardan insana dönüşme sık sık karşımıza çıkmıştır:

“Testiye bir tokat atar. Tokadı atmasıyla birlikte de testi tekrar adam kılığına girer... Akşam olunca kadın oğlana bir tokat atar, onu su bardağı yapar... Kadın bardağa bir tokat atar, oğlanı tekrar insan kılığına sokar... Oğlana bir tokat atar, onu bir süpürge yapıp kapının ardına koyar. Kadın süpürgeye bir tokat atar, onu tekrar insan kılığına sokar... Saçlarına bakıyormuş gibi yaparken kızın tepesine bir iğne batırır. Kız o anda bir kuş olarak uçar gider... Ertesi gün kadın saraya gidince, tüy, rafın üstünden yere iner, bir kız olur. Evin içini, dışını temizler, yemekleri pişirir, her şeyi hazırlar, yine tüy olup rafın üstündeki yerine gider.”(Kunos, 1987:73–86)

“Parmaksız Ahmet” adlı masalda cansız varlıklardan yine cansız varlıklara dönüşmeyi görmekteyiz:

“Oğlan’da kendi kendine, ‘bu kızı aldım getirdim. Ben kendi derdimi düşünürken bir de bu başıma bela oldu.’ Diye düşünür, ‘ne yapayım ki bir kere evime getirdim, misafir ettim. Şimdi bir su istedi, getirmezsem gücenir’ diyerek testi alıp çeşmeye gider, doldurarak kıza getirir.

Kız urbasını soyunup, oğlana ‘ O getirdiğin suyu başımdan aşağı dök’ der. Oğlan da testi kaldırıp kızın başından aşağıya dökünce, o suların döküldüğü yerler bütün elmasla dolar.

Uzatmayalım, o kızı da evine getirir. O da bir testi su ister. Oğlan suyu onun da başından aşağı dökünce bütün yerler inciyle dolar.

...

Çok geçmez, kızın dediği gibi bir saray daha bulur. Oraya varınca, saraya girer, bir ejderha daha görerek onun da kafasını keser. Oradan da bir kız alıp evine getirir. Onun da başından su dökünce bütün su damlaları birer yakut olur. Bunları da alıp padişaha götürür.”(Kunos, 1987:99-114)

“Devoğlu” adlı masalda yılanın kamçıya ve kızın bir tokatla hamama dönüştüğünü görmekteyiz:

“Devanasının kardeşi olan kadın bir küpe biner,bir yılanı kamçı yapıp onların ardına düşer. Oğlan teyzesinin geldiğini görünce hemen kıza bir tokat vurup onu bir hamam yapar...

Oğlan onun geldiğin görünce hemen kıza bir tokat atıp onu bir çeşme yapar...

Bir küpe biner, yılanı kamçı edip yola koyulur.”(Kunos, 1987:116-119)

“Odun Yarıcı” adlı masalda yapılan dua neticesinde kılıcın bir tahtaya dönüştüğünü görmekteyiz:

“Tanrım, şu adamın günahı yoksa, tuttuğum kılıç tahta olsun, eğer varsa, başını bir vuruşta kessin.’ diyerek kılıcını çeker. Orada toplanmış olanlar bir de bakarlar ki kılıç kılıç değil de bir tahta parçası. Herkes şaşırır kalır.(Kunos, 1987:151–154)

“Atın Oğlu” adlı masalda kahramanımız olan genç kız tokat ile bir çok kez insanları cansız varlıklara dönüştürmüş tekrar da onları eski haline dönüştürmüştür. Kılık değiştirme masalda şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Bir kız bir gün has bahçede gezerken, saraya gelmiş olan derviş, dev kılığına girerek gökten bir kuş gibi iner, kızı kayıp kaçır...”

Şimdi seni görürse öldürür ”deyip ağabeyine bir tokat atar, onu bir testi yaparak bir kenara koyar...

Kız kimsenin gelmediğini söyleyip ona bir şey yapmayacağına dair devden söz aldıktan sonra testiye bir tokat atar. Oğlan meydana çıkar...

Kız da devin geldiğini söyleyip ona bir tokat atar tokat yiyince oğlan bir süpürge kılığına girer...

Devin ona bir şey yapmayacağına inandıktan sonra,kız kapının arkasındaki süpürgeye tokat atıp ortanca ağabeyini meydana çıkarır...

Kız ona tokat atar, oğlanı bir su bardağı yapıp bir kenara koyar...

Kız bardağa bir tokat vurup oğlanı meydana çıkarır.”(Kunos, 1987:223–229)

“Sihirbaz İle Öğrencisi” adlı masalda çırak ustasından öğrendiği sihirler sayesinde bir hamam kılığına girer:

“Çırak da ustasından öğrendiği gibi kendisini bir hamam kılığına sokar.”(Kunos, 1987:272)

“Yedi Başlı Ejderha” adlı masalda bir kapının aslana dönüştüğünü görmekteyiz:

“Oğlan aygırla doğru saray kapısına gider. Aygırın söylediği gibi onu dizgininden kapağa bağlar. Aygır da bir kere kişner, kapının halkaları çingır çingır birbirine vurunca içeriden çirkin bir ses duyulur, kapı açılır. Oğlan hemen kılıcını çeker, bir vuruşta kapıyı ikiye biçer. Bir de bakar ki, kapı, koca bir arslanmış...(Kunos, 1987:295)

F. Bitkiye Dönüşme

Bu maddede ele alacağımız kılık değiştirme motifleri bir insanın, hayvanın ya da cansız bir varlığın bitkiye dönüşmesi ve bunların tekrar ilk hallerine dönüşmesidir. Bitkiden kasıt ağaç, ot, meyve veya tahıldır.

Saim Sakaoğlu’nun “Gümüşhane ve Bayburt Masalları” adlı eserinde yer alan “Ecel Ecayip” masalında sihirbaz ile öğrencisi olan oğlan sihirle kılıktan kılığa girerler. Masalın sonunda oğlan bir tilki iken güle dönüşür. Gül halinde iken de bir avuç dariya dönüşür:

“Bunlar böyle uzun müddet birbirinin oyununu bozmak için çabalarlar. Sonunda oğlan bir tilki olup hocasından kurtulmayı başarır. Hocası da hemen bir tazı olup bunun peşine düşer. Ha bura, de bura; ha bura, de bura derken oğlanın memleketine kadar gelirler. Padişah da penceresinde dışarıyı seyrediyormuş. Bu tilki bir gül olup padişahın kucağına düşer.

...

Padişah gülü sihirbaza uzatırken oğlan bir avuç darı olup padişahın elinden yere dökülür. Padişah donar kalır. Hoca da bir horoz olup darıları toplamaya başlar. Oğlan hemen bir tilki olup horozun boğazını çekip koparıyor.” (Sakaoğlu, 2002:384-385)

Derman Bayladı'nın “Anadolu Masalları-1” adlı eserinde yer alan “Cadının Gelini” masalında cadı kahramanımız olan kızı bir fiske vurarak önce elmaya daha sonra bir ağaca dönüştürür:

“Bunları söyledikten sonra bir fiske vurarak kızı elmaya dönüştürmüş ve elmayı da cebine koymuş. Biraz sonra da Cadılar Ecesi gelmiş dağlardan kasırga gibi eserek. Gelir gelmez de başlamış çevreyi koklaya koklaya homurdanıp söylenmeye:

‘Bu evde insan eti kokuyor!’

‘Anacığım burada insan eti ne arasın!’ demiş oğlu, ‘Hangi insan ayak basabilir ki buraya!’

‘Ben onu bunu bilmem. Buraya bir insanoğlu ayak basmış o kadar. Sen bana laf yetiştirmeyi bırak da, nereye sakladınsa çıkar onu. Ben onu kendim de bulurum, ama bu ikiniz için de kötü olur sonra.’

Oğlan, annesinden hiçbir şeyi gizli tutamayacağını bildiği için,

‘Peki, anneciğim çıkaracağım onu,’ demiş. ‘Çıkaracağım, ama sen de ona bir kötülük yapmayacağın konusunda bütün cadılar üzerine yemin et.’

Cadı ‘Peki, yemin ediyorum,’ deyince oğlan cebinden elmayı çıkartarak bir fiske vurmuş ve kız bütün göz alıcı güzelliğiyle belirivermiş.

‘Bu gördüğün güzel kız benim eşim, senin de gelinindir,’ demiş cadının oğlu. ‘Ben nasıl senin oğlunsam o da kızın sayılır. Onu kollayıp gözetmek sana da düşer.

...

Cadı karı böyle diyerek atlamış bir küpün üzerine, eline almış yılanı kırbaç niyetine, havalanmış. Bir gidiyormuş ki kasırga gibi. Oğlan bakmış ki annesinin gelişi ötekilere benzemiyor, hemen kızı bir ağaca dönüştürmüş, kendisi de bir yılan olup sımsıkı dolanmış üzerine.” (Bayladı, 2004:70–76)

“Keloğlan İle Büyücü” adlı masalda Ali Cengiz ile Keloğlan sihirle kılıktan kılığa girerler. Bitkiye dönüşme masalda şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Ali Cengiz kılıktan kılığa girdiği için Keloğlan’ın annesi tanıyamamış adamı. Elli altın sözünü duyunca da sevincinden Keloğlan’ın uyarısını unutarak atı dizginiyle birlikte teslim etmiş adama. Başına iş açılacağını anlayan Keloğlan, ustası dizgine daha el atar atmaz bir güvercin olup herkesin şaşkın bakışları arasında pır diye uçuvermiş. Ustası da bunun altında kalır mı? O da hemen bir şahin olmuş güvercinin ardına düşmüş. Güvercin önde, şahin arkada uçarken sarayın bahçesine gelmişler. Padişahla kızı bahçede dolaşıyorlarmış o sırada. Şahin güvercini tam yakalayacakmış ki güvercin bir gül olup kızın önüne düşmüş.(hayvandan bitkiye dönüşme). Kız ‘Aa, bu mevsimde bu ne güzel gül böyle!’ diye sevinerek eğilip gülü almış. O sırada bir bakmış ki yanı başında tanımadığı bir adam duruyor. Adam padişaha, ‘Bağışlayın beni padişahım!’ demiş. ‘Kızınız bana o elinde tuttuğu gülü verirse ben kendisine şu değerli gerdanlığı sunarım armağan olarak.’ Bunu dedikten sonra cebinden çok değerli bir inci gerdanlık çıkartıp padişahın kızına uzatmış. Görülmemiş irilik ve parlaklıktaki incilerle bezeli bir gerdanlıkmış bu. Kız gerdanlığı alarak onun yerine gülü uzatmış adama. Ama yabancı daha elini değer değmez gül bir avuç darı olup yerlere saçılmış(bitkiden bitkiye dönüşme). Bu darılardan bir tanesi de prensesin eteğinin altına düşmüş. Darıları gören yabancı, padişahla kızın ne olduğunu anlamalarına fırsat kalmadan hemen bir tavuk olmuş ve darıları tek tek toplamaya başlamış. Görünürde tek bir darı kalmadığı sırada kızın eteğinin altındaki tane sansara dönüşmüş ve tavuğun biçim değiştirmesine zaman tanımadan üzerine atılıp onu boğmuş(Bitkiden hayvana dönüşme). Sonra da bir silkinip Keloğlan oluvermiş yine.” (Bayladı, 2004:178–179)

Uğuroğlu Barlas’a ait “Safranbolu Masalları” nda yer alan “Kuş Masalı” adlı masalda kahramanlarımız insan iken bitkiye dönüşmektedirler:

“Tekrar giderlerken kız kardeşinin arkalarından geldiğini görüyorlar. Kız, kavun karpuz oluyor, oğlan da karpuzları sulayan ihtiyar bir adam oluyor. Kız kardeşi adama, bir oğlanla kız gördünüz mü diyor? Adam görmedik, diyor. Karpuz istersen şu fiyata, kavun istersen şu fiyata, diyor. Nihayet gine giderlerken oğlan annesinin geldiğini görüyorlar. Kız bu sefer gül oluyor, o da karayılan oluyor. Yılan güle dolanıyor, fakat bir gül dışarıda kalıyor, o da kızın yüreği imiş. Annesi sopa ile yılanı vuruyor, tılsım bozuluyor. Oğlan meydana çıkıyor, fakat annesi kızın yüreğini koparıp cebine koyuyor. Oğlan: “Anne nasıl olsa kızı öldürdün, çok yoruldum, ben arkadan ağır ağır geliyim” diyor. Oğlan yavaşça annesinin cebinden yüreği alıyor, kız meydana çıkıyor. Saraya geliyorlar 40 gün,40 gece toy düğün edip, muratlarına eriveriyorlar.”(Barlas, 2004:153)

Şerif Oktürk’ün “Anadolu Masalları” adlı eserinde yer alan “Yörük Beyi” adlı masalda ağlayan narla gülen ayva silkinince güzel bir kıza dönüşür:

“Meğer, bu Gülen Nar’la Ağlayan Ayva dedikleri ağlar-güler bir peri değil mi imiş? O sırada Beyin karşısında birden bire silkinince güzel mi güzel, ahu misali bir kız oluvermiş.”(Oktürk, 1982:26)

Ignacz Kunos’un “Türk Masalları” adlı eserinde yer alan “Devoğlu” masalında kahramanımız olan genç oğlan cadılardan kaçarken karısını bir tokat atarak onu elmaya ve sonra da ağaca dönüşütürür:

Kız bunu işitip ağlamaya başlayınca, oğlan dayanamayarak kıza bir tokat vurup onu elma yapar,kaldırır rafa koyar...

Sonra elmaya yine bir tokat atıp onu tekrar kız haline sokar...

Oğlan arkasına bakınca anasının geldiğini görür.Hemen kıza bir tokat atıp onu bir ağaç yapar.Kendisine de bir yılan olup bu ağaca sarılır.” (Kunos, 1987:116–119)

“Şah Yusuf” adlı masalda kahramanımız yine bir tokatla elmaya dönüşmektedir:

“Dev de ; ‘Şimdi senin burada böyle durman olmaz, çünkü benim kırk oğlum var; gelir, seni görürlerse yerler.’ diyerek kıza bir tokat atıp, onu elma yapar, rafa kaldırır...

‘Güzel güzel geçiniriz.’ deyince dev anası da elmaya bir tokat atıp onu eskisi gibi yapar.”(Kunos, 1987:341–348)

Aynı eserde yer alan “Nar Tanesi” adlı masalda istekle koklanan gülün bir kuşa dönüştüğünü görmekteyiz:

“Acaba bu gül nasıl güldür ki hiç solmuyor?” diye bir kere istekle koklar. Gül hemencecik yine bir kuş olup odanın içine uçmaya başlar.” (Kunos, 1987:357)

“Çiğdem Çiçeği İle Padişahın Oğlu” adlı masalda çiğdem çiçeğinin genç ve güzel bir kıza dönüştüğünü görmekteyiz:

“Padişah uyuduktan sonra, gece yarısı çiğdem bardaktan çıkıp silkinir, bir kız olur...

Padişahın da iki yanağından öperek yine çiğdem kılığına girer...

Gece yarısı, padişah uyurken, çiğdem yine silkinir, bir kız olur...

Padişahın da iki yanağından öptükten sonra yine çiğdem kılığına girer...

Çiğdem bardaktan dışarıya çıkar, bir silkinişte kız kılığına girer.(Kunos, 1987:377–378)

G. Taşa Dönüşme(Taş Kesilme)

Taş Kesilme motifi, üzerinde birçok makale yazılan araştırma yapılan bir motiftir. Genel olarak efsanelerde cezalandırma, utanılacak bir durumdan kurtulma, dua, dilek ve beddua ile gerçekleşen taş kesilmenin yansımasını Anadolu'nun birçok bölgesinde somut olarak da görmekteyiz.

İnsana ya da herhangi bir cisme benzetilen yeryüzündeki taşlar üzerine birçok efsane oluşturulmuştur. Bu efsanelerin çıkış noktası taş kesilmedir. İncelemiş olduğumuz masallarda da taş kesilme motifine rastlanmaktadır. Fakat bu motif masalların çıkış noktası değil sadece bir parçası durumundadır. Masallarda da taş kesilme motifi efsanelerde olduğu gibi zor bir durumdan kurtulmak ya da cezalandırma maksadıyla tokat, dua, beddua ya da büyüyle gerçekleşmektedir.

İncelemiş olduğumuz eserlerden Derman Bayladı'ya ait olan "Anadolu Masalları-1" de yer alan "Gülperi" adlı masalda taş kesilme motifine rastlamaktayız. Gülperi adlı güzel, konağına her gelen insanoğlunu taşa dönüştürmektedir. Kahramanımız olan Gündoğan isimli genç ise dervişin ona verdiği gül sayesinde taşa dönüşmekten kurtulacaktır. Bu durum masalda şu şekilde geçmektedir:

"Yalnız kuşu aldığın konağın arkasındaki bahçeye geçeceksin. Bir çok heykel göreceksin orada. Onların hepsi de taş kesilmiş insanlardır. Dur onların arasında, yüzünü de çevir konaktan yana, üç kez 'Gel ey Gülperi!' diye seslen. İkinci seslenişinde gelirse ne ala; gelmezse anla ki sen de taş oluyorsun. O zaman kullan sana verdiğim gülü. Daha önce kullanırsan hemen taş kesilirsin ve bir daha da kurtulamazsın. Benden bu kadar, haydi Tanrı yolunu açık etsin.

Uzatmayalım, Gündoğan daha önce öğrendiği yollardan geçerek varmış konağın arka bahçesine ve orada bir sürü heykel görmüş gerçekten. Bir korku sarmış içini 'Ben de bunlar gibi mi olacağım?' düşüncesiyle. Sonra kendisini

toparlamış, yüzünü konağa doğru çevirerek ‘Gel ey Gülperi!’ diye seslenmiş. Konaktan da hemen ‘Taş ol!’ diye bir ses gelmiş. Gündoğan şaşırılmış ne oluyor, şöyle biraz yürüyüp de yakından seslenmek istemiş ikinci kez, ama bakmış ki bacakları yürümüyor. Dizlerine kadar taş kesilmiş meğerse. Olduğu yerde bir kez daha seslenmiş, yine aynı ses duyulmuş konaktan. Gündoğan beline kadar taş kesilmiş bu sefer. Korku içinde ne yapacağını düşünürken dervişin verdiği gül gelmiş aklına, hemen onu koynundan çıkartarak ‘Derviş babanın bahçesinden derlediğim şu gül aşkına gel.’ Diyerek konağa doğru fırlatmış gülü. Konaktan bu defa:

‘Ağacımı çaldın, kuşumu çaldın, şimdi de beni çalıyorsun, sen ne yaman şeymişsin ey insanoğlu, bekle geliyorum!’ diye bir ses duyulmuş. Derken bütün heykeller canlanıvermiş.” (Bayladı, 2004:37–38)

Bir başka taşa dönüşme motifine Uğur Barlas’ın “Safranbolu Masalları” adlı eserinde yer alan “Kuş Masalı” nda rastlamaktayız. Kahramanlarımız, cadı olan teyzelerinden kaçarken oğlan kızın tanınmaması için bir tokat atarak onu taşa çevirir:

“Kız, az gidiyor uz gidiyor, bir oduncuya rastlıyor. Kız soruyor, oduncu iki ay evveli geçti, diyor. Kız, nasıl diyor, üç gün sır saklamayan oduncunun kızına benziyor, diyor. Nihayet bir düğün evine gidiyorlar. Oğlan kızı görünce tanıyor ve beraber kaçıyorlar. Oğlan arkasından teyzesinin geldiğini görünce ‘karabulut geliyor’ diyor, kıza bir tokat atıyor, kız taş oluyor.” (Barlas, 2004:153)

Ignacz Kunos’un “Türk Masalları” adlı eserinde yer alan “Kandehar Padişahının Kızı” masalında şehzade resmini gördüğü Kandehar padişahının kızına aşık olur. Lalasıyla birlikte o kızı bulmaya giderler. Yolda başlarından bir çok macera geçer. Ağlayanla gülen güvercin cadı karısından nasıl kurtulacaklarını lalaya anlatırlar ama bu söylediklerimizi kim başkasına söylerse taş kesilsin derler. Lala masalın sonunda başlarından geçeni anlatmak zorunda kalır ve böylece yavaş yavaş taş kesilir:

“Padişah lalayı sorguya çeker, sıkıştırır ama lala taş kesileceğini bildiği için gerçeği bir türlü anlatmaz. Şehzadenin babasına bütün yalvarmaları boşa çıkar, onun bunun kışkırtması üzerine padişah lalanın boynunu vurdurmaya kalkar. Zavallı lala bakar ki, öyle de ölecek böyle de, ‘İyisi mi her şeyi anlatayım da ondan sonra öleyim. Bıçak acısı çekmektense taş olup ölmek daha iyidir,’ diyerek şehzade ile birlikte saraydan çıktıkları günden başlayıp, o kuşların gülerek ağlayarak konuştukları zamana kadar başından geçenleri anlatır. Anlattıkça bacakları taş kesilir. Bunu gören padişah, ‘Aman evladım artık bir şey söyleme her şeyi anladım’ dese de lala: ‘Ey padişahım, dizlerime kadar taş kesildikten sonra söylesem ne olacak, söylemesem ne olacak?’ deyip her şeyi anlatınca bir heykel gibi bütün bütün taş olur. Padişah onu konuşturduğu için pişmanlıkla kendi kendine dövünür, ağlar sızlar. Şehzade ise kendini yerden yere vurur. Ama olan olmuş, giden gitmiş bir kere... Ne çare şehzade sarayın bahçesinde bir türbe yaptırıp lalasını buraya gömdürür, kendisi de gece gündüz demez onun başucunda oturur ağlar, ağlar... Aradan tam yedi yıl geçer. Bir gün şehzade yine her zamanki gibi türbede oturmuş ağlarken kapı açılır, aksakallı bir pir içeri girer. Şehzade onu görünce, ‘Buyrun babacığım’ diyerek ayağa kalkıp ihtiyarın elini öper. Aksakallı pir şehzadeye, ‘Oğlum, niçin ağlıyorsun?’ diye sorunca, şehzade de olup bitenleri anlatır. Şehzadenin sözleri bitince, ak sakallı pir ‘oğlum bunun kolayı var. Yedi yaşında bir koyun bulup bu koyunu türbenin taşları üzerinde kesersin. Koyunun kanı taşları eritir, lalayı da diriltir,’ deyip gider. Şehzade yedi yaşında bir koyun bulup getirir, bunu türbenin taşları üzerinde keser. Aksakallı pirin dediği gibi koyunun kanı taşları eritir, lala uykudan uyanır gibi gözlerini açar, ayağa kalkar.” (Kunos, 1987:425–426)

Mehmet Tuğrul’un “Malatya’dan Derlenmiş Masallar” adlı eserinde yer alan “Gülperi” adlı masalda kahramanımız Gülperi’ nin tılsımıyla taş olmak üzeredir. Oğlanın kız kardeşi oğlanın yüzüne Gülperi’ nin bardağından dökülen sudan serpince genç delikanlı taş olmaktan kurtulur:

“Gülperi kızar, ifrit kesilir. Bir hışımla koşar, kapıyı açar. Kız da, dervişin dediği gibi yaparak o anda Gülperi’nin boğazına yapışır. O sırada Gülperi’nin iki

elinde ayrı ayrı tuttuğu iki bardak birbirine çarparak kırılır. Kız kardeşi oğlanın yüzüne bu sudan iki-üç damla su serpince kardeşi taş olmaktan kurtulur. Böylece Gülperi'nin tılsımı bozulur tekrar çok güzel bir kız olur.”(Tuğrul, 1946:141)

H. Diğerleri

Yukarıda saydığımız maddelerin içine almadığımız bir diğer kılık değiştirme motifi Rasim Deniz'in “Kayseri Masalları” adlı eserinde yer alan “Tilki Paşa İle Tosbağa” masalında geçen tilkinin silkinince anadan çıpcıvlak yani tüysüz, çıplak olmasıdır:

“Tilki Paşa, ayazda ırpınınca cazcavlak oluyor, cazcavlak olunca bahsa ki bir gurda rast geliyor. Gurd diyor ki: ‘Arhadaş ne oldu sana?’ diyor. Tilki ‘Valla arhadaş zamharanın at ayazında gittim göle yattım silkinince anadan çıpcıvlak oldum çıktım’diyor.”(Deniz, 1996:64–65)

Görüyoruz ki bir masal için kılık değiştirme motifi bazen masalın kendisi olmaktadır. Kahramanın öyküsü kılık değiştirmesiyle başlayıp, masal bitene kadar bu halden kurtulmanın yolunu bulmasıyla, çeşitli maceralara sürüklenmesiyle devam etmektedir. Bazen de maceranın küçük bir parçası olup masalın şekillenmesine yardımcı olmaktadır.

SONUÇ

Halk edebiyatının anlatmaya bağlı ürünlerinden olan masal birçok yönüyle ele alınıp incelenmeye değer bir türdür. İçinde birçok unsur ve derinlik barındırması onun bu hususiyetini daha da arttırmaktadır. Olağanüstülüklerle donatılmış masalarda motifler önemli bir yer tutar. Bu tezde bugüne kadar üzerinde pek durulmayan bir noktayı; kılık değiştirme motiflerini incelemeye çalıştık. Amacımız Anadolu masallarında yer alan kılık değiştirme ya da don giyme motifinin hangi durumlarda ve ne şekilde gerçekleştiğini incelemektir.

Anadolu sahasında anlatılan masalarda, yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde çeşitli durumlarda bir halden bir hale geçmek, biçimle birlikte özün de değişmesi olağan üstü durumlarda ve olağanüstü şekillerde gerçekleşmektedir. Tebdil-i kıyafette varlığın özü değişmediğinden incelememizin dışında tutulmuştur. Ele aldığımız kılık değiştirme motifinde ise varlık tamamen önceki halinden çıkmakta, önceki durumuna benzememektedir. Bu değişiklikleri sekiz başlık altında sınıflandırdık. Bunlar varlığın; insandan insana, hayvandan insana, insandan hayvana, hayvandan hayvana, cansız varlıklara, bitkiye , taşa dönüşmesi ve diğerleri şeklindedir.

Bu değişikliğin dua ve beddua ile silkinerek, çırpınarak, tokat atarak, herhangi bir cisim batırarak yada çekilerek gerçekleştiğini gördük. Anadolu'da anlatılan masaların hepsini tek tek ele almak ve incelemek zor olduğu için belli başlı olanlar alınıp incelendi. Fakat bu mümkün olmayan bir şey değildir. Daha geniş çaplı bir araştırma ve çalışmayla Anadolu'nun en ücra köşesinde anlatılan masaların incelenip bunlarda geçen kılık değiştirme motiflerinin indeksinin yapılması halk edebiyatımız açısından önemli bir aşama olacaktır. Biliyoruz ki henüz böyle bir çalışma yapılmamıştır. İleride buna benzer bir çalışma için atılan adımlardan biri olması bu tez ve de bizim için gurur kaynağı olacaktır.

Halk edebiyatına, yurdumuz insanların ortak mahsulleri olan masallara ilgi duyan genç araştırmacılar var oldukça ve bunlar daha önce bu yolda yürüyen

bilim adamlarını takip ettikçe kütüphanelerimizde, bu konularla ilgili tüm sorularımızın cevaplarını bulabileceğimiz eserlerin yer alacağına inancımız tamdır.

KAYNAKÇA:

1. DEVELLIOĞLU, Ferit: **“Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat”** Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2002
2. GÜNAY, Umay: **“Elazığ Masalları (İnceleme)”** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1975
3. BAYLADI, Derman: **“Anadolu Masalları -1-”** İstanbul, Say Yayınları, 2004
4. SAKAOĞLU, Saim: **“Gümüşhane ve Bayburt Masalları”** Ankara, Akçağ, 2002
5. SAKAOĞLU, Saim: **“Masal Araştırmaları”** Ankara, Akçağ, 2003
6. TANER, Nuri: **“Masal Araştırmaları (Folktale Studies)”** İstanbul, Art-San, 1988
7. TUĞRUL, Mehmet: **“Malatya’dan Derlenmiş Masallar”** Ankara, Halk Bilgisi ve Halk Edebiyatı Yayınları, Sayı: 2, Bölüm IB, 1946
8. OKTÜRK, Şerif: **“Anadolu Masalları”** İstanbul, Kastaş Yayınları, 1982
9. KAKINÇ, Tarık Dursun: **“Anadolu Masalları - Gel Zaman Git Zaman”** İstanbul, Cem Yayınevi, 1983
10. BARLAS, Uğur: **“Safranbolu Halk Masalları”** İstanbul, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı Yayınları, 2004
11. KUNOS, Ignacz (Türkçeleştiren: Gani YENER): **“Türk Masalları”** İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1987

12. SEYİDOĞLU, Bilge: **“Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi -6-”** İstanbul, Dergâh Yayınları, 1985

13. **“Türk Dünyası El Kitabı”** Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, seri: 1, sayı: 121, A-23, 1992

14. UYSAL, K. Tahsin: **“Anadolu Masalları- Kiraz Ağacı”** Ankara, Anadolu Matbaası-Rüzgarlı Matbaa, 1963

15. THOMPSON, Stith; SAKAOĞLU, Saim: **“The Folktale, Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu”**, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Yayınları, 1980

16. THOMPSON, Stith; **“The Folktale”** Holt, Rinehart And Winston, New York, 1951

17. LÜTHİ, Max: **“Märchen”** Stuttgart, 1962

18. DENİZ, Rasim: **“Kayseri Masalları”** , Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1996

ÖZET

[KAPLAN, Essin]. [Anadolu Türk Halk Masallarında Kılık Değişirme], [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2010]

“Anadolu Türk Halk Masallarında Kılık Değişirme” adlı tezde Anadolu coğrafyasında anlatılan masalarda geçen “Kılık Değişirme” motiflerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede bugüne kadar çeşitli araştırmacıların Anadolu’dan derlemiş oldukları masallar okunup incelenmiş, tespit edilen kılık değişirme motifleri sınıflandırılmış ve bunların gerçekleşme biçimleri ve hangi durumlarda gerçekleştikleri ele alınmıştır. Mutlaka olağanüstü bir şekilde gerçekleştiği görülen kılık değişirmenin masalarda önemli bir yeri olduğu ve kimi zaman kahramanların zor zamanlarında onlar için bir kurtuluş yolu olduğu kimi zaman da birer ceza olarak meydana çıktığı belirlenmiştir. Bu motiflerin masalın önemli unsurlarından biri olduğu sonucuna varılmış, hatta masaldan çıkarıldığı zaman masalın kuru bir anlatımdan öteye gidemediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

1. Masal,
2. Motif,
3. Kılık Değişirme,
4. Anadolu,
5. Halk

ABSTRACT

[KAPLAN, Essin]. [Anadolu Turkish Folk Tale in Disguise], [Master Thesis], Ankara, [2010]

“Anadolu Turkish Folk Tale in Disguise” in his thesis on the Anatolian geography described in the tale of the review is intended to disguise the motif. In this framework, so far, several researchers have compiled the tales are read from Anatolia were examined, identified and classified motifs of disguise the way they perform and in what circumstances they occur are discussed. Seem to perform in a way absolutely extraordinary tale of disguise and sometimes as an important place for heroes in times of difficult for them sometimes as a way to escape the surface that has been identified as a criminal. This motif is one of the important elements of the tale is concluded there, even when removed from the tales of fairy tales go far beyond the dry words have not been concluded.

Key words:

1. Tale,
2. Motif,
3. Disguise,
4. Anatolia,
5. Folk.